

Rettigheter for pasienter og pårørende

Kreft
foreningen

Trygderettigheter, pasientrettigheter og andre tilbud
Juni 2009

kreftforeningen.no >

Nettutgaven av denne brosjyren blir regelmessig oppdatert på nyheter, satser og kronebeløp/egenandeler. Du finner den under Råd og veiledning /Rettigheter på www.kreftforeningen.no

INNHALDSFORTEGNELSE

TRYGD OG ARBEID

Sykepenger	4
Oppfølging av sykmeldte	6
Rehabiliteringspenger	7
Yrkesrettet attføring	8
Uføreytelser	9
Arbeidsmiljøloven	11
REHABILITERING	12
TRYGDEYTELSER TIL	
EKSTRAUTGIFTER	14
Reise- og oppholdsutgifter	14
Egenandelstak	16
Legemidler og medisinsk utstyr	17
Smertelindring	18
Grunnstønad	19
Hjelpestønad	20
Tekniske hjelpemidler	21
Fysioterapi	23
Proteser, parykk og ortopediske hjelpemidler	24
Hjelpemidler ved pustevanskeligh.	25
Stomi og reservoar	25
Seksualtekniske hjelpemidler	26
Strupeløse og munnhuleopererte	26
Tannbehandling	27
Stønad til bil	28
Ferie og opphold i utlandet	30
Behandling i utlandet	31
Alternativ eller komplementær behandling	32
HJELPEORDNINGER I HJEMMET	33
Hjemmesykepleie	33
Hjemmehjelp	33
Avlastning	33
Omsorgslønn	33
Brukerstyrt personlig assistent	33
Støttekontakt	34

Støtte til familien	34
Frivillighetssentralene	34
Lån av sykeutstyr	34
Trygghetsalarmer og varslings-systemer	34
Transporttjeneste for funksjons-hemmede – TT	35
PÅRØRENDE	35
Pårørendes rettigheter	35
Hjelpe- og støtteordninger for kreftsyke foreldre	36
Stønad til etterlatte	36
PERSONLIG ØKONOMI	37
Råd og veiledning	38
Gjeld og betalingsseve	39
Skatt	41
Forsikring	43
Boliglån og boligtilskudd	44
Bostøtte	45
BARN OG UNGE MED KREFT	47
Barn på sykehus	47
Individuell plan	49
Foreldres inntekter	49
Ungdom og kreft	50
Skole – tilpasset opplæring	54
PASIENTRETTIGHETER	56
Pasientrettighetsloven	56
Pasientombud	58
Klage og erstatning	58
Norsk pasientskadeerstatning	59
Billighetserstatning	61
Sivilombudsmannen	62
Retts hjelp	62
Stikkordsregister	64
KREFTFORENINGEN	69
KREFTFORENINGENS TILBUD	71
Foreninger som representerer kreftrammede og pårørende	74
Tilbud over hele landet	75

Å få kreft påvirker alle sider av livet. Sykdommen får følger både for den som er syk og for eventuell familie. Hjemmesituasjon, utdanningsmuligheter, tilknytning til arbeidslivet og privatøkonomien påvirkes.

Denne brosjyren er utarbeidet som en veiviser for pasienter og pårørende inn i et sammensatt hjelpeapparat av trygderettigheter og andre økonomiske hjelpeordninger. Det er også ment å være et hjelpemiddel for helse- og sosialarbeidere som skal yte bistand. Utvalget av rettigheter er foretatt ut fra våre erfaringer om hva kreftpasienter og deres pårørende har behov for.

Det er umulig å gi en fullstendig oversikt over alle tilbudene som finnes. Ta kontakt med ditt lokale NAV-kontor (trygd, aetat, sosial) i kommunen du bor. Vi anbefaler deg å

- ringe og avtale tid på forhånd
- lage en liste over spørsmålene dine
- ta med legeerklæring hvis du har

Folketrygdens grunnbeløp, G, brukes i teksten. G er beregningsgrunnlaget for en del trygdeytelser. G reguleres årlig og er ca kr 70 000.

Nettutgaven av denne brosjyren blir regelmessig oppdatert på nyheter, satser og kronebeløp/egenandeler. Du finner den under Råd og veiledning/Rettigheter på www.kreftforeningen.no

Kontakt oss på tlf 07877 eller e-post: rettigheter@kreftforeningen.no

Vi håper brosjyren vil være til nytte.

Oslo, juni 2009

Med vennlig hilsen
Kreftforeningen

RETTIGHETER FOR PASIENTER OG
PÅRØRENDE
er utgitt av Kreftforeningen,
Seksjon levekår.

FOTO: Scanpix Creative

PRODUKSJON: Nordby Grafisk AS

OPPLAG: 30 000 eks, juni 2009

GRAFISK DESIGN:
Radar Reklame og Rådgivning AS
www.radar-reklame.no

TRYGD OG ARBEID

Ny arbeids- og velferdsforvaltning ble opprettet 1. juli 2006, samtidig med at Aetat og trygdeetaten ble lagt ned. I samarbeid med alle landets kommuner skal den nye etaten etablere lokale arbeids- og velferdskontorer over hele landet innen 2010. Det blir overgangsløsninger i en periode. Velferdssystemet har mange rettigheter og muligheter og vi råder deg derfor til å ta kontakt med ditt lokale NAV-kontor.

Velferdsreformen innebærer også ny folketrygdlov. Det vil bli flere endringer i årene fremover.

SYKEPENGER

Retten til sykepenger er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 8. Legen sykmelder, utbetaling foretas enten av NAV eller av arbeidsgiver.

Hvem har rett til sykepenger?

Dersom du har arbeidsinntekt som arbeidstaker, selvstendig næringsdrivende eller frilanser, har du rett til sykepenger fra folketrygden. Arbeidsledige kan også få sykepenger. Er du midlertidig ute av arbeidslivet, kan du på visse vilkår likevel ha rett til sykepenger (se under).

Vilkår

Du må være arbeidsufør som følge av sykdom. Arbeidsuførhet som skyldes sosiale, økonomiske, eller

andre livsproblemer, gir ikke rett til sykepenger. Du kan likevel ha rett til sykepenger dersom din totalsituasjon er så belastende at du blir syk. Dette kan være situasjonen for personer der nære pårørende er kreftsyke. Som hovedregel må du ha vært i arbeid i minst fire uker umiddelbart før arbeidsuførhet. Inntekten må minst ha vært 50 % av G, omregnet til årsinntekt.

Varighet

Du kan få sykepenger under sykdom i opptil 52 uker. Perioder med delvis (gradert) sykmelding regnes med i de 52 ukene. De 16 første kalenderdagene dekker arbeidsgiver, resten dekker folketrygden. Rett til sykepenger opphører også dersom du gjennom en treårsperiode har mottatt sykepenger fra trygden i 248 dager til sammen. Helt arbeidsfør i 26 uker gir ny rett på sykepenger.

Sykepengegrunnlaget

Arbeidstakere får sykepenger tilsvarende 100 % brutto lønn (bil-, diett-, overtid- og feriegodtgjørelse blir ikke medregnet). Maksimum sykepenger er 6 G.

Selvstendig næringsdrivende får 65 % av sykepengegrunnlaget. Sykepengegrunnlaget er vanligvis gjennomsnittet av inntekten som er fastsatt de tre siste årene. Dersom det siste årets inntekt avviker mer enn 25 % fra treårsgjennomsnittet, kan den

nye inntekten være grunnlaget for sykepenger.

Det ytes ikke sykepenger i sykeperiodens 16 første dager. Mot særlig premie kan en selvstendig næringsdrivende tegne forsikring i trygden. Det er tre ulike forsikringer: 65 % av sykepengegrunnlaget fra første sykedag, 100 % fra 17. sykedag eller 100 % fra første sykedag. Den som ikke har tegnet slik forsikring, kan gjøre det etter å ha vært friskmeldt i en måned.

Frilanser har ikke rett til sykepenger fra arbeidsgiver, men har rett til 100 % sykepenger fra folketrygden fra 17. dag. Det er også mulig å tegne forsikring for å få sykepenger fra første dag.

Øvre grense

Folketrygden yter ikke sykepenger for den delen av inntekten som overstiger 6 G. Enkelte har avtale med arbeidsgiver om høyere sykepengedekning.

Feriepenger/avvikling av ferie

Folketrygden betaler feriepenger av sykepengene men begrenset til 48 dager. Dette betyr at feriepengene kan bli betydelig mindre året etter en lengre sykmelding. Utbetaling av feriepenger fra folketrygden skjer i mai året etter opptjeningsåret.

Du har rett til å avvikle ferie mens du er sykmeldt. NAV-kontoret må få beskjed. Du får ikke utbetalt sykepenger mens du har ferie.

Egenmelding

For å få rett til å bruke egenmelding må en ha vært i arbeid hos arbeidsgiveren i minst to måneder. Egenmelding kan benyttes i inntil tre dager fire ganger i løpet av en periode på 12 måneder (ikke kalenderår). Bedrifter tilsluttet avtalen om inkluderende arbeidsliv (IA) har utvidet egenmeldingsordning (se under).

Sykepenger i perioder uten arbeidsinntekt

Dersom du vanligvis er yrkesaktiv, kan du være uten inntekt inntil en måned uten å miste retten til sykepenger. Du får ikke sykepenger for de to første ukene du er sykmeldt, men etter det kan du få sykepenger med 65 % av sykepengegrunnlaget.

Når sykepengeperioden er over

Etter 52 ukers sykmelding, faller retten til sykepenger bort. Du bør ta kontakt med NAV i god tid før utløpet av sykepenger og søke andre ytelser. I de fleste tilfeller vil inntekten bli redusert ved overgang til andre trygdeytelser. Dersom du fortsatt er under medisinsk behandling og det er muligheter for at du kan komme tilbake til arbeid, vil det være mest aktuelt å søke rehabiliteringspenger.

NAV har en rekke virkemidler for å tilrettelegge for deltakelse i arbeidslivet. Ser du ingen mulighet for å komme tilbake til arbeidslivet, vil det kunne være aktuelt med tidsbegrenset

eller varig uføreytelse.

Ny sykepengeperiode

For å få rett til sykepenger på nytt, må du ha vært i inntektsgivende arbeid i minst 26 uker. Sykepenger som arbeidsgiver betaler i denne perioden regnes ikke med.

OPPFØLGING AV SYKMELDTE

Det å være sykmeldt betyr ikke det samme som at du ikke kan arbeide noe. Det viktige er at du får en avtale som er tilpasset din situasjon. En slik avtale får du til i samarbeid med fastlegen, NAV og arbeidsgiveren din.

Gradert sykmelding

Dersom du er delvis arbeidsufør, kan du få gradert sykmelding. Slik sykmelding kan gis ned til 20 %. Du kan være på jobb hele eller deler av dagen og utføre vanlige arbeidsoppgaver. Tidsrom med gradert sykmelding medregnes i den totale sykepengeperiodens lengde (52 uker). Du bør også være klar over muligheten for sykmelding i enkeltstående behandlingsdager. Dette kan være aktuelt hvis du for eksempel får behandling en dag i uka og ellers går på jobb.

Aktiv sykmelding

Aktiv sykmelding kan benyttes under arbeidstrening på arbeidsplassen dersom du ikke kan utføre de vanlige arbeidsoppgavene. NAV utbetaler sykepenger eller rehabiliteringspenger.

Arbeidsgiver blir ikke økonomisk belastet da den som er aktivt sykmeldt ikke skal gjøre ordinært arbeid.

Tilretteleggingstilskudd

NAV kan yte tilskudd til arbeidsgiver hvis det er behov for spesiell tilrettelegging av arbeidsplassen.

Reisetilskudd – ekstrautgifter til transport

Hvis du er i stand til å være i arbeid, men i en periode ikke kan bruke vanlig reisemåte på grunn av sykdom eller skade, kan NAV dekke ekstrautgiftene til transport.

Reisetilskuddet er et alternativ til sykepenger og er avgrenset til det beløpet du ville ha fått utbetalt i sykepenger for det samme tidsrommet.

Reisetilskudd kan også brukes dersom du mottar rehabiliteringspenger, for eksempel i en arbeidstreningsperiode.

Arbeidsplassvurdering ved fysioterapeut

For å få en tilpasset arbeidsplass kan NAV dekke utgiftene til ekstern fysioterapeut som foretar arbeidsplassvurdering. Ordningen gjelder ikke virksomheter som har egen bedriftshelsetjenesten.

Hyppig sykefravær

Mange kreftpasienter opplever hyp-pige fravær fra jobben på grunn av

kjemoterapi, kontroll på sykehuset eller langvarige og kroniske plager som følge av sykdommen. Du selv eller arbeidsgiver kan søke NAV om at arbeidsgiver får refusjon for sykepengeutbetaling fra første sykedag.

Inkluderende arbeidsliv

Intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA) ble inngått mellom myndighetene og partene i arbeidslivet. Virksomheter som har IA avtaler har i større grad enn andre forpliktet seg til å legge til rette for arbeidstakere med redusert funksjonsevne/arbeidsevne, samt å legge til rette for å rekruttere og/eller beholde eldre arbeidstakere. Sykmeldte skal få bedre oppfølging og det skal legges større vekt på hva den enkelte kan utføre av arbeidsoppgaver.

Ansatte har utvidet rett til å bruke egenmelding. Egenmelding kan benyttes åtte kalenderdager per sykefraværstilfelle med et samlet øvre tak på 24 dager for en 12 måneders periode.

NAVs arbeidslivsenter

Det er et arbeidslivsenter i hvert fylke. Senteret skal blant annet gi arbeidsgivere tilbud om informasjon og veiledning. Enkeltpersoner kan få hjelp og oppfølging når arbeidsgiver selv ikke har kompetanse til å følge opp og tilpasse arbeidsplassen.

Lønnsforhandlinger i sykmeldingsperioden

Når det gjelder lønnsforhandlinger som pågår mens du er sykmeldt er det viktig å skille mellom tariffavtaler og individuelle forhandlinger. Når det gjelder tariffforhandlinger skal du taes med, men du får først den nye lønnen når du er tilbake i jobb. Det er ikke vanlig å være med i de individuelle lønnsforhandlingene mens du er sykmeldt. Det må i så fall tas spesielt opp med arbeidsgiver og fagforening.

Ny jobb?

Her vil vi komme med noen råd til tidligere kreftsyke som skal søke ny jobb. Vi får ofte spørsmål om å gi helseopplysninger ved jobbskifte:

- føler du deg frisk, behøver du ikke opplyse at du har vært syk
- får du behandling eller går ofte til kontroll, er det rimelig å opplyse om det

Ved skifte av jobb etter å ha vært syk vil vi anbefale deg å være oppmerksom på pensjons- og forsikringsordninger og muligheten for å ta med avtaler fra gammel arbeidsgiver. Det kan være vanskelig å komme inn i ny forsikringsordning da det kreves helseopplysninger.

REHABILITERINGSPENGER

Retten til rehabiliteringspenger er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 10. Du søker rehabiliteringspenger fra NAV.

Hvem har rett til rehabiliteringspenger?

Hvis du har vært sykmeldt i 52 uker med rett til sykepenger, og fortsatt er sykmeldt, kan du søke rehabiliteringspenger. Du kan også ha rett på rehabiliteringspenger hvis du har vært arbeidsufør i 52 uker uten rett til sykepenger. Dette kan for eksempel gjelde hjemmearbeidende og studenter over 26 år. Studenter under 26 år kan få rehabiliteringspenger etter 20 ukers studieuførhet.

Vilkår

Vilkåret for å ha rett til rehabiliteringspenger er at du er under aktiv behandling eller arbeidstrening med utsikt til bedring av arbeidsevnen. Du må minst være 50 % arbeidsufør. I en arbeidstilvenningsperiode kan du likevel få en avtale om gradvis tilvenning til arbeidslivet med mer arbeid og lavere andel rehabiliteringspenger.

Varighet

Rehabiliteringspenger ytes vanligvis ikke mer enn ett år. Unntak gjelder for kreftsyke som behandles utover denne tiden.

Rehabiliteringspengenes størrelse

Rehabiliteringspenger er som regel lavere enn sykepengebølet. Rehabiliteringspengene fastsettes til 66 % av den inntekten du hadde året før du ble syk. Dersom gjennomsnittsinntekten de siste tre årene før du ble syk var høyere, brukes dette som

grunnlag for beregningene. 1,97 G er garantert minsteinntekt. Det gis også barnetillegg.inntekt over 6 G regnes ikke med i grunnlaget. I tillegg til rehabiliteringspenger kan du ha rett til ytelser fra tjenestepensjonsordningen på arbeidsteden eller private forsikringsordninger hvis du har det.

YRKESRETTET ATTFØRING

Retten til yrkesrettet attføring er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 11. Du søker attføringspenger fra NAV.

Hvem har rett til attføring?

Dersom du trenger spesielle tiltak for å komme i arbeid, kan du ha rett til yrkesrettet attføring. Har du ikke vært i arbeid tidligere, kan det også være aktuelt med attføring.

Hva er attføring?

Attføring kan være opplæring under skolegang eller AMO-kurs. Du kan få muligheten til å prøve ut arbeidsevnen din hvis du er usikker på hvor mye du kan klare å jobbe. Du kan også få spesiell tilrettelegging på arbeidsplassen. Under attføring vil du få attføringspenger til livsopphold og få dekket utgifter i forbindelse med attføringsopplegget.

NAV vil i samarbeid med deg utarbeide en handlingsplan, og du vil få en kontaktperson som følger deg i attføringsprosessen.

Attføringspengenes størrelse

Attføringspenger beregnes som rehabiliteringspenger.

Fribeløp

Hvis du har arbeidsinntekt ved siden av attføringspenger, blir attføringspenger avkortet.

Attføringsstønad

I tillegg til attføringspengene til livsopphold, kan det ytes støtte til gjennomføringen av attføringstiltakene. Det er en rekke muligheter for dekning av utgifter: Skolemateriell, fadder/praktisk hjelp, tilrettelegging av arbeidstreningsplass, daglige reiseutgifter, hjemreise, boutgifter, flytting og husholdsutgifter.

Meldeplikt

Når du har fått innvilget attføringspenger eller attføringsstønad, må du sende meldekort til NAV hver 14. dag.

Vi gjør oppmerksom på at rehabiliteringspenger, yrkesrettet attføring og tidsbegrenset uførestønad vil bli erstattet av en ny ytelse som heter arbeidsavklaringspenger. Det vil innebære noen endringer i bl.a barnetillegget. Ytelsen vil sannsynligvis bli innført 1.3.2010.

UFØREYTELSER

Retten til uførepensjon er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 12. Uførepensjon søkes fra NAV.

Hvem har rett til uføreytelse?

Uføreordningen ble fra 2004 delt i to, en tidsbegrenset uførestønad og en varig uførepensjon. Tidsbegrenset uførestønad kan gis når det på søknadstidspunktet ikke kan forventes at videre behandling, rehabilitering eller attføring vil bedre inntektsevne på relativt kort sikt, men hvor en likevel ikke utelukker bedring på lengre sikt. Varig uførepensjon gis dersom vurderingen er at inntektsevne/arbeidsevne ikke kan bedres.

Søknad om uføreytelse fylles ut og sendes NAV. NAV innhenter uttalelse fra din lege. NAV avgjør om du fyller vilkårene for tidsbegrenset eller varig ytelse.

Vilkår

For å få rett til uføreytelse må inntektsevnen være nedsatt med minst 50 % som følge av varig sykdom, skade eller lyte. Du må være mellom 18 og 67 år. Formålstjenlig behandling og attføring må være gjennomgått for å bedre inntekts-/arbeidsevnen.

Dersom arbeidsevnen er bedret etter en periode med uføreytelse, har du full anledning til å begynne i hel eller delvis jobb igjen. Du må melde fra til NAV som vil justere trygdeytelsen.

Beregning av tidsbegrenset uførestønad

Tidsbegrenset uførestønad beregnes på samme måte som rehabiliterings-

penger. Du kan få gradert ytelse hvis inntekts-/arbeidsevnen er delvis tapt. Når det har gått ett år siden tidsbegrenset uførestønad ble innvilget, kan du ha en årlig pensjonsgivende inntekt på opp til 1 G (fribeløp) uten at uføreggraden din skal revurderes.

Tidsbegrenset uførestønad skattelegges som arbeidsinntekt og trygdeavgiften beregnes etter samme prosent som for lønnsinntekt. Tidsbegrenset uførestønad gir rett til særfradrag i skatten.

Beregning av uførepensjon

Uførepensjon fra folketrygden består av flere deler. Alle pensjonsdeler blir fastsatt i forhold til G, som reguleres av Stortinget hvert år. De enkelte pensjonsdelene er:

- grunnpensjon (denne får alle)
- tilleggspensjon (størrelsen er avhengig av hvor stor inntekt du har hatt)
- sært tillegg (prosentvis tillegg av G for dem som har opptjent liten eller ingen tilleggspensjon)
- behovsprøvd forsørgertillegg
- barnertillegg på 40 % av G

Uførepensjon gir rett til særfradrag i skatten.

Pensjonen er ofte betydelig mindre enn sykepengeutbetalingen, men det er flere faktorer som spiller inn for beregningen. NAV vil kunne gi en forhåndsregning av størrelsen på pensjonen.

I tillegg til ytelse fra folketrygden kommer tjenestepensjon eller privat forsikring, om du har dette. Noen kommuner har tilleggs- eller særytelser for alders- eller uførepensjonister. Dette gjelder personer med lav pensjon fra folketrygden. De som får uføreytelse kan være berettiget til grunnstønad og hjelpestønad.

Ung ufør

Det er spesielle regler for tilleggspensjon for den som blir født ufør eller som blir ufør før fylte 26 år. NAV gir nærmere opplysninger. Les mer om denne tilleggspensjonen i kapitlet om ungdom og kreft.

Hjemmearbeidende

Hjemmearbeidende uten arbeidsinntekt kan også ha krav på uføreytelse. Kravet er at arbeidsevnen i forhold til arbeidet i hjemmet må være nedsatt med minst 50 %. Uføreggraden skal vurderes opp i mot yrkesaktivitet utenfor hjemmet dersom det var sannsynlig at den syke ville tatt arbeid utenfor hjemmet hvis hun/han var frisk. Det kan søkes uføreytelse umiddelbart for hjemmearbeidende som blir plutselig og alvorlig syke.

Tilbake til arbeid

Selv om du har en uføreytelse har du kanskje lyst og mulighet til å arbeide noe. Regelverket åpner for muligheten til at den trygdede skal kunne utnytte restarbeidsevnen. Prinsippet i regelverket er at det skal lønne seg å

arbeide ved siden av trygdeytelsene.

Mulig å tjene 1 G

Når du har hatt uføreytelse i ett år, eller det er gått ett år siden uføreggraden ble endret, kan du ha en friinntekt opptil 1 G i tillegg til uføreytelsen. Du kan også tjene 1 G i tillegg til gradert uføreytelse.

Arbeidsforsøk

Du kan prøve deg i fullt eller redusert arbeid og beholde retten til uførepensjon i inntil tre år. Dersom du ikke har mulighet til å fortsette å arbeide, trenger du ikke å søke uførepensjon på nytt.

Uføreggrad under 50 %

Hovedregelen er at en må være minst 50 % ufør for å ha rett til uføreytelse. Hvis du for eksempel har arbeidskapasitet på 60 %, er det ikke så lett å få kompensert inntektstapet med trygdeytelser. Men det er innført forsøksordninger i noen fylker der det kan innvilges uføreytelser når arbeidsevnen er nedsatt mindre enn halvparten.

Regelen som gjelder for alle, er muligheten til å øke arbeidskapasiteten etter ett års uføreytelse. Dette betyr at du kan tjene opp til 80 % av din tidligere inntekt og ha 20 % uføreytelse i tillegg. Begrensningen er at uføreytelse og arbeidsinntekt til sammen ikke må overstige full lønn i full stilling.

Dersom du er medlem av Statens pensjonskasse eller annen tjenestepensjonsordning, har disse ordninger som gir mulighet til lavere uføreggrad enn 50 %.

Ta kontakt med NAV for nærmere informasjon og hjelp.

ARBEIDSMILJØLOVEN

Arbeidsmiljøloven pålegger arbeidsgiver ansvar for yrkeshemmet arbeidstaker. Arbeidsgiver skal, så langt det er mulig, iverksette nødvendige tiltak for at du skal kunne få eller beholde arbeid. Ved langvarig sykdom kan det være aktuelt å tilrettelegge arbeidsoppgaver, finne nytt arbeidsområde eller gå over til deltidsarbeid kombinert med trygd. For at du skal finne den beste løsningen for deg, kan det være behov for spesielle samtaler med arbeidsgiver. NAV og lege kan være gode samarbeidspartnere.

I større bedrifter hjelper også arbeidsmiljøutvalg, attføringsutvalg og verne- og helsepersonale til med å tilrettelegge for bedriftsintern attføring. NAV kan pålegge arbeidsgiver å redegjøre for mulige tiltak som kan iverksettes for at du skal kunne komme tilbake i arbeid.

Kan en bli oppsagt på grunn av langvarig sykefravær?

Ifølge arbeidsmiljøloven § 15-7 kan du ikke sies opp uten at det er saklig

begrunnet. Generell innskrenking i bedriften på grunn av mangel på oppdrag/økonomi kan være oppsigelsesgrunn. Arbeidsmiljøloven § 15-8 gir tidsbegrenset vern mot oppsigelse pga sykdom. Du kan ikke sies opp de første 12 måneder av sykmeldingen. Oppsigelse må være saklig begrunnet.

Nødvendige tiltak fra arbeidsgiver

Arbeidsmiljøloven § 15-8 omhandler arbeidstaker som har fått midlertidig eller varig redusert arbeids evne som følge av ulykke, sykdom, slitasje eller liknende. Arbeidsgiver skal, så langt det er mulig, iverksette de nødvendige tiltak for at du skal kunne få eller beholde høvelig arbeid.

Oppfølgingsplan etter 6 ukers sykmelding

Ifølge arbeidsmiljøloven § 4-6(3) skal arbeidsgiver i samråd med arbeidstaker utarbeide oppfølgingsplan for tilbakeføring til arbeid. Arbeidet med oppfølgingsplan skal senest påbegynnes når du har vært helt eller delvis borte fra arbeidet i seks uker.

Oppfølgingsplanen skal inneholde en vurdering av dine arbeidsoppgaver og restarbeidsevne. Planen skal videre inneholde aktuelle tiltak i arbeidsgivers regi, aktuelle tiltak med bistand fra myndighetene samt videre plan for oppfølging.

REHABILITERING

Rehabilitering skal gi kreftpasienter bedre muligheter til å håndtere de endringer som sykdommen, behandlingen eller langtidsfølger forårsaker. Et rehabiliteringsprogram for kreftpasienter bør ta høyde for at personen kan ha fysiske, psykiske, sosiale og eksistensielle behov. Rehabiliteringen skal bistå pasienter og deres pårørende til å finne en ny hverdag, samt til å se nye muligheter med de begrensninger en kreftsykdom kan gi.

Rehabiliteringstilbudet retter seg mot

- pasienter med god prognose for helbredelse
- helbredede pasienter med langtidsfølger
- pasienter med uhelbredelig kreftsykdom

KOMMUNEN

Kommunen har ansvar for at du får utredning og oppfølging av rehabiliteringsbehov. Tilbudet om rehabilitering er ulik i de forskjellige kommuner. Alle kommuner er pålagt å etablere en koordinerende enhet for rehabiliteringstjenesten. Ta kontakt med koordinerende enhet dersom det finnes i din kommune. Ellers kan du ta kontakt med kreftsykepleier, hjemmetjenesten eller servicekontoret i kommunen.

SPESIALISTHELSETJENESTEN

Sykehus yter rehabiliteringstilbud

hvis det krever en slik grad av spesialisering at det ikke er hensiktsmessig å legge det inn under det kommunale ansvaret. Tjenestene ytes både som døgntilbud, dagtilbud/dagopphold, tverrfaglig eller særfaglig polikliniske tjenester, ambulante tjenester og lærings- og mestringstilbud.

Lærings- og mestringssentre (LMS)

er tilbud knyttet til helseforetak over hele landet. Sentrene er læresteder der personer med kronisk sykdom og deres pårørende kan lære om sykdommen for å mestre hverdagen. Tilbudene utvikles i samarbeid med brukerorganisasjonene og det er flere kreftrelaterte kurs og grupper.

REHABILITERINGSINSTITUSJONER

I hver helseregion er det godkjente rehabiliteringsinstitusjoner med tilbud om aktiv opptrening og etterbehandling i forbindelse med operasjoner, langvarig sykdom og kroniske lidelser samt arbeidsrettet rehabilitering. En koordinerende enhet ved hver helseregion har oversikt over institusjoner som har avtale. Oppholdet er vanligvis 1-4 uker.

Det pågår for tiden flere prosjekter for å forbedre tilbudet til kreftpasienter, både på kommunenivå og ved rehabiliteringsinstitusjoner. Et eksempel er Røros Rehabiliteringssenter som tilbyr 4 uker arbeidsrettet rehabilitering.

Søknad om plass

Sykehuset kan søke plass for deg direkte til den enkelte rehabiliteringsinstitusjon som forlengelse av sykehusbehandlingen, eller du kan kontakte fastlegen etter endt sykehusbehandling. Du kan også få plass via NAV når målsettingen med rehabiliteringen er å komme tilbake til arbeid.

Betaling

Ved godkjente opptreningsinstitusjoner er det egenandel som føres på egenandelskort 2. Husk å spare på kvitteringer! Har du svært lav inntekt, kan du søke støtte fra sosialkontoret. Reiseutgifter dekkes etter vanlige regler til og fra behandling.

Du får mer informasjon:

- www.helsedirektoratet.no/habilitering_rehabilitering/rehabiliteringsinstitusjoner/
- informasjonstelefon 800 300 61 som er gratis og landsdekkende
- legen din
- NAV (arbeidsrettet rehabilitering)
- sykehussosionom
- Kreftforeningens rettighetstjeneste 800 48 210

MONTEBELLO-SENTERET

Montebello-Senteret er et landsdekkende informasjons- og kurs-senter spesielt for krefttrammede og pårørende, beliggende i naturskjønne omgivelser i Mesnali ved Lillehammer. Senteret arrangerer kurs for spesielle

kreftdiagnoser og kurs for hele familien. Kursvirksomheten er en blanding av plenumsaktiviteter, gruppearbeid og enkeltkonsultasjoner. Tanken er at pasienter og pårørende gjennom aktiv deltakelse under oppholdet bedre skal kunne mestre livet under og etter kreftsykdom. Hovedmålsettingen er å gi deltakerne livsmot, mulighet for nye perspektiver og bidra til økt kontroll over eget hverdagsliv.

Montebello-Senteret har 68 sengeplasser, enkelt- og dobbeltrom, alle med bad. Pasienter og pårørende fra hele landet kan søke om opphold via legen sin, men må være i en slik fysisk form at de er i stand til å klare seg selv. Lege må søke NAV om garanti for dekning av oppholdet (RTV blankett 2.26). Det må framgå av søknaden om pårørende skal være med. NAV dekker reise og opphold.

Det er egenandel for pasient og pårørende. Barn under 15 år betaler ikke egenandel. Dette gjelder barn med kreft og barn som pårørende enten det er søsken eller foreldre som er syke. Montebello-Senteret, 2610 Mesnali, tlf 62 35 11 00 eller www.montebello-senteret.no

TRYGDEYTELSER TIL EKSTRAUTGIFTER

Her vil vi gi en oversikt over de mest vanlige utgifter for kreftpasienter. Det er umulig å gi en omtale av alle ytelser, refusjoner og liknende du kan ha krav på. Regelverket er detaljert. Du kan ta kontakt med ditt lokale NAV-kontor for å undersøke nærmere om mulighet for dekning av utgifter. Se www.kreftforeningen.no for gjeldende satser.

Retten til ytelse ved sykdom er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 5. Dekning av reiseutgifter til undersøkelse og behandling er regulert i spesialisthelsetjenesteloven.

REISE- OG OPPHOLDSUTGIFTER

Reiseutgifter dekkes vanligvis etter takst for billigste reisemåte med rutegående transportmidler. I spesielle tilfeller kan du få dekket reise med dyrere transportmiddel som privat bil, drosje eller fly. Dyrere reisemåte rekvireres av behandler, og må være nødvendig av helsemessige grunner.

Egenandel

Det er egenandel for hver enkeltreise. Utgifter som er lavere enn egenandelen hver vei, kan føres på egenandelskortet dersom de overstiger minstekost med offentlig transportmiddel. Vær oppmerksom på egenandelen ved fritt sykehusvalg. Denne egenandelen kan ikke føres på egenandelskortet.

Samordning av transport

Syketransport samordnes for å få best mulig bruk av ressursene. Kjørekontoret gjør sitt beste for å begrense ulemper for deg som pasient. Likevel kan samordningen føre til at det er andre pasienter i drosjen og at bilen kjører omveier og det blir ventetid.

Bestilling av transport

Dersom dyrere reise enn vanlig rutegående transportmiddel er nødvendig, kan behandler utstede rekvisisjon. Da betaler du bare egenandel, eventuelt ingenting hvis du har frikort. 05515 er et helt nytt landsdekkende telefonnummer. Her kan du bestille, bekrefte og endre reiser i forbindelse med behandling, når du har fått rekvisisjon for en pasientreise. Dette gjelder både reiser med bil, HELSE-ekspresser/HELSEbusser, og pasientreiser med fly.

Les mer om rettigheter og oppgjør for reiseutgifter på www.pasientreiser.no Vær oppmerksom på at dersom du legger ut for reisen selv, vil du bare få refundert det en rabattert reise ville ha kostet. Du vil bare få dekket ca 80 % av utlegget.

Permisjonsreiser

Permisjonsreiser kan dekkes for pasienter med livstruende sykdom som er innlagt i regionsykehus, spesialsykehus og landsdekkende sykehus. Permisjonsreiser dekkes ikke for pasienter som er bosatt i det fylket hvor

sykehuset ligger.

Barns besøksreiser

Dersom pasient med livstruende sykdom har omsorg for barn under 14 år og selv ikke makter å reise hjem, kan nære pårørendes reiseutgifter dekkes en gang per uke hvis pasienten er innlagt to uker eller mer. Det bør foreligge uttalelse fra behandlende lege. Oppholdsutgifter for pårørende dekkes ikke.

Bruk av egen bil

Det gis kilometergodtgjørelse både for fører og for ekstra passasjer, nødvendig ledsager eller medpasient. Ved inn- og utskrivning dekkes avgift til parkering og bomstasjon. Du må også betale egenandel ved bruk av egen bil. Ambulansetransport er gratis.

Kost og losji

Det gis kostgodtgjørelse dersom fraværet fra hjemmet varer mer enn 12 timer.

Det kan gis overnattingsgodtgjørelse på hotell dersom overnatting anses som nødvendig.

Ledsager

Spesialisthelsetjenestelovens § 9 sier at ledsager kan få dekket reiseutgifter tur/retur når legen dokumenterer at det er nødvendig med følge. Oppholdsutgifter dekkes ikke. Dersom ledsager velger å oppholde seg ved sykehuset mens pasienten er innlagt,

kan oppholdsutgifter likevel dekkes inntil det en tur/retur reise ville ha kostet. Ledsager ville hatt denne utgiften for å hente pasienten.

Tapt arbeidsinntekt kan dekkes. Der tapt arbeidsinntekt ikke kan dokumenteres, kan det gis erstatning for legitimerede utgifter til leiet hjelp under ledsagerens fravær. Denne er begrenset.

Der det er helt nødvendig å ha ledsager til stede for å få gjennomført den medisinske behandling, må oppholdsutgiftene bekostes av behandlingssinstitusjonen.

Poliklinisk behandling

Mange pasienter er friske nok til å få behandling uten å være innlagt i sykehus. Dette avgjøres i samråd med legen. Polikliniske pasienter får dekket tur/retur reisen mot vanlig egenandel – inntil du får frikort.

Dersom du må bo utenfor hjemstedet under seriebehandling (for eksempel strålebehandling eller cellegiftbehandling), kan du få dekket utgifter til hjemreise i helgene når det er en eller flere dagers opphold i behandlingen.

EGENANDELSTAK

Egenandelsordningene skal skjerme storforbrukere av visse helsetjenester mot for høye utgifter til egenandeler.

Når egenandelstak er nådd, utstedes frikort. Det er to separate ordninger som dekker ulike tjenester. Frikort i den ene ordningen kan ikke benyttes ved tjenester som inngår i den andre ordningen.

Egenandelstak 1

Denne ordningen omfatter godkjente egenandeler ved følgende helsetjenester:

- legehjelp
- psykologhjelp
- viktige legemidler og spesielt medisinsk utstyr
- reiseutgifter ved undersøkelse og behandling
- laboratorieprøver og radiologisk undersøkelse og behandling

Utgiftstaket reguleres hvert år.

Barn under 12 år betaler ikke egenandel. Egenandeler for barn under 16 år skal legges til foreldrenes egenandeler. Alders- og uførepensjonister med minstepensjon betaler ikke egenandeler for medisiner og sykepleieartikler på blå resept.

Betalte egenandeler skal registreres på et kvitteringskort som du blant annet får hos lege og på apoteket. Du må selv sørge for at egenandelene blir ført på kortet. Det kan kvitteres på av ansatte hos lege, hos psykolog, på poliklinikk ved sykehus, røntgeninstitutt, apotek og NAV. NAV kvitterer for egenandeler ved reise.

Når du har nådd utgiftstaket, skal NAV utstede et frikort som gjelder for resten av kalenderåret. Da slipper du å betale flere egenandeler det året.

Selv om du har frikort kan du bli avkrevd betaling hos legen. Det kan skyldes egenandeler som ikke dekkes av ordningen, bedøvelsesmidler og bandasjemateriell er eksempler på det. Privat praksis uten driftsavtale med det offentlige innebærer høyere egenbetaling fra pasienten. Denne høyere egenandelen må du dekke selv. Spør gjerne om den helsetjenesten du benytter har driftsavtale.

Egenandelstak 2

Denne frikortordningen omfatter godkjente egenandeler for følgende helsetjenester:

- fysioterapi
- enkelte former for tannlegehjelp
- opphold i opptreningsinstitusjon
- behandlingsreiser (klimareiser) til utlandet i regi av Rikshospitalet

Foreldelse

Det er viktig at du ikke venter for lenge med å henvende deg til NAV. Fristen for å få refundert utgifter er seks måneder fra det tidspunkt behandlingen eller tjenesten som utløste egenandelen ble gitt.

LEGEMIDLER OG MEDISINSK UTSTYR

Folketrygdloven § 5-14 og § 5-22 inneholder bestemmelser om dekning

av utgifter til legemidler, medisinsk utstyr, næringsmidler, vitaminpreparater og liknende ved kroniske og alvorlige sykdommer. Bestemmelsene er mange og detaljerte. Her gir vi en oversikt over hovedprinsippene for refusjonsreglene. Vi anbefaler deg å ta kontakt med NAV eller apoteket for å få nærmere informasjon om de reglene som gjelder for de legemidler eller det utstyr du trenger.

Legemidler, næringsmidler og forbruksmateriell på blå resept

For å få legemidler på blå resept må behovet for legemidlet være langvarig (mer enn 3 måneder) til behandling av en kronisk lidelse (mer enn to år). Legen kan forskrive legemiddelet direkte på blå resept hvis legemidlet finnes i refusjonslisten (www.legemiddelverket.no/refusjonslisten) og vilkårene der er oppfylt.

Egenandel på blå resept har en maksimumsgrense (barn og minstepensjonister betaler ikke egenandel). Det kan være prisforskjeller på likeverdige preparater. Vi anbefaler deg å ta kontakt med NAV Helsetjenesteforvaltning service-senter (815 70 030) eller apoteket for å få nærmere informasjon om de reglene som gjelder for de legemidler eller det utstyr du trenger.

Fra 01.01.08 ble følgende sykdomspunkter inkludert i blåreseptordningen:

- Kroniske, sterke smerter med

betydelig redusert livskvalitet og funksjonsevne

- Lindrende (palliativ) behandling i livets slutfase (her betaler man ikke egenandel)
- Næringsmidler for pasienter med kreft, immunsvikt, eller sterk svekkelse pga sykdom

Når kreftsykdom har ført til sykkelig prosess i svelg, spiserør, mage og tarm som kan hindre tilførsel av mat og næringsstoffer, samt når sykdommen har ført til kraftløshet eller avmagring og det er behov for næringstilskudd som supplement – kan det søkes om å få dekket næringsmidlet på blå resept. Individuell refusjon for legemidler (herunder opioider for kronisk sterke smerter), samt diettiske næringsmidler søkes av legen hos NAV Helsetjenesteforvaltning.

Kreftpasienter kan også få støtte til forbruksmateriell. Eksempel er stomiutstyr. Det ytes i utgangspunktet bare støtte til næringsmidler og forbruksmateriell som står oppført i produkt- og prislister som NAV har utarbeidet.

En ny blåreseptforskrift trådte i kraft i 2008 fordi det var behov for en presisering av det gamle regelverket. Det er Statens legemiddelverk som har ansvaret for den nye ordningen. All dekning til kvalmestillende,

stoppende og avførende legemidler til kreftpasienter foreskrives nå etter blåreseptordningen.

Ikke alle legemidler til kreftpasienter kan foreskrives direkte på blå resept, slik at enkelte pasienter vil oppleve at de må søke om dekning til legemidler de tidligere har fått refundert.

SMERTELINDRING

Smertestillende medikamenter foreskrives på blå resept mot vanlig egenandel (folketrygdloven § 5-14).

Man gir smertebehandling til kreftpasienter etter følgende prinsipper:

- smerter skal forebygges
- smertestillende medikamenter skal tas til faste tider
- individuell dosering

Smertestillende medikamenter gis vanligvis som tabletter, mikstur og/eller plaster. Smertestillende medikamenter kan også gis i sprøyteform under huden via smertepumpe. En smertepumpe er et bærbart apparat, som gir jevn medikamenttilførsel gjennom døgnets 24 timer. Smertepumpe brukes ved behov på de enkelte sykehus eller hjemme i samarbeid med hjemmesykepleien. Ved bruk av de fleste smertestillende medikamenter får man ofte treg mage. Dette kan forsterke opplevelsen av smerte og det kan være nødvendig med bruk av avførende midler.

Dersom legen finner at det er behov for smertebehandling hos spesialist, dekker NAV reiseutgifter til og fra behandling hos nevrolog eller anestesilege innenfor helseregionen.

Bidragsordningen

Det kan ytes bidrag til utgifter som ellers ikke er dekket av folketrygdloven eller andre lover. Regelverket (folketrygdloven § 5-22) beskriver hvilke typer legemidler og materiell det kan ytes bidrag til, og etter hvilke kriterier.

For kreftpasienter som bor hjemme, er på opptreningsinstitusjon og/eller blir behandlet poliklinisk på sykehus gjelder følgende: Utgifter til nødvendige bandasjemateriell og medisinsk forbruksmateriell for kroniske og alvorlige sår og fistler, kreftsår, liggesår etc. ytes det bidrag etter bidragsordningen. Det er et vilkår at behovet for materialet er/forventes å bli varig (to år eller mer).

Regelen for vanlig bidrag vil si at du betaler kr 1.600 i egenandel per kalenderår og får dekket 90 % av utgiftene som overstiger dette. Du må legge ut for legemidlet/materialet selv og sende kvitteringene til NAV Helsetjenesteforvaltning. På kvitteringen skal det fremgå; ditt navn, preparatets navn, pris, kjøpsdato, apotekets stempel og forskrivende leges navn. NAV Helsetjenesteforvaltning regner ut hva du skal ha og

overfører pengene til deg.

Statens legemiddelverk

Statens legemiddelverk er forvaltningsorganet på legemiddelområdet. De skal ivareta forbrukernes og helsevesenets behov for effektive og sikre legemidler, samt bidra til riktig og rasjonell legemiddelbruk. Etaten fører tilsyn med produksjon, utprøving og omsetning av legemidler. Tlf 22 89 77 00 eller www.legemiddelverket.no

GRUNNSTØNAD

Retten til grunnstønad er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 6. Satsene reguleres årlig med virkning fra 1. januar.

Grunnstønad skal helt eller delvis dekke visse typer ekstrautgifter ved sykdom eller skade. Grunnlaget for grunnstønaden vil være de faktiske ekstrautgiftene som nå har påløpt (sammenlignet med tidligere eller friske i samme situasjon), det være seg i form av økte driftsutgifter, forsikringsavgifter eller annet. Ekstrautgiftene må være løpende, dvs stadig tilbakevendende. Engangsutgifter, for eksempel anskaffelsesutgifter, dekkes ikke av grunnstønaden.

Godkjente utgiftstyper

Du kan bare få dekket visse typer ekstra utgifter. De mest aktuelle utgiftstyper for kreftpasienter er:

- transportutgifter (drift av egen

bil, drosje) – ved redusert bevegelse eller innskrenket bevegelsesfrihet som for eksempel kulde om vinteren eller psykiske årsaker. Det gis ikke grunnstønad til transport etter fylte 70 år.

- telefonutgifter til personer med svært dårlig økonomi, og som er helt avhengig av telefon for å kommunisere med omverdenen
- utgifter ved bruk (ikke anskaffelse) av protese og støttebandasjer
- utgifter til kjøp av spesialsyddestøttestrømper og liknende
- ekstra slitasje på klær (inkl. sko/støvler) og sengetøy

Utgiftene må dokumenteres eller sannsynliggjøres og må være minimum sats 1. Det er derfor lurt å samle på kvitteringer. Grunnstønaden er skattefri. Den kan ytes til yrkesaktive eller trygdede uavhengig av inntekts størrelse. Ved innleggelse i institusjon utbetales ytelsen uendret hvis oppholdet forventes å bli kortere enn tre måneder.

Varighet

Sykdommen og ekstrautgiftene skal være av varig karakter. I folketrygdloven forstås varig som minimum 2 - 3 år. Dersom forventet levetid er kortere enn dette, kan du likevel søke grunnstønad. Behandlingen behøver

ikke være avsluttet før du søker grunnstønad.

Aldersgrense

Det er ingen aldersgrense for rett til grunnstønad, bortsett fra til transport der den øvre aldersgrensen er 70 år. Du kan søke etter fylte 70 år, men da må det ha oppstått et varig transportbehov som medførte ekstrautgifter før du fylte 70 år.

Søknad

Du får søknadsskjema ved det lokale NAV-kontoret eller hos sykehussosionom. Her kan du også få nærmere informasjon og hjelp med søknaden. NAV skal prioritere søknader fra kreftpasienter. Se også kapitlet om Refusjon av utgifter til legemidler og medisinsk utstyr.

HJELPESTØNAD

Retten til hjelpestønad er hjemlet i folketrygdlovens kapittel 6. Satsene reguleres årlig.

Hjelpestønad kan ytes dersom du på grunn av sykdom har et særskilt pleie- og tilsynsbehov. Det er et vilkår at det foreligger et privat pleieforhold. Ved kartlegging av hjelpebehovet skal det legges vekt på behov for særskilt tilsyn, pleie og omsorg. Ved vurdering av hjelpebehovet kan det også legges vekt på stimulering, opplæring og trening som utføres i hjemmet.

Særskilt tilsyn kan det være behov for ved manglende evne til å klare seg uten tilsyn i ulike situasjoner, både inne og ute, dag og natt. Særskilt pleiebehov kan blant annet være behov for hjelp til personlig stell og i spisesituasjoner.

Det er ingen øvre eller nedre aldersgrense for å få hjelpestønad. Ordinær hjelpestønad til tilsyn og pleie er skattefri og utbetales månedlig.

Varighet

Ekstrautgiftene og det særskilte tilsyns- og pleiebehovet må skyldes varig sykdom, av minst 2-3 års varighet. Ved alvorlig sykdom der pleieforholdet antas å være kortere, kan du også søke hjelpestønad.

Søknad

Du får søknadsskjema ved ditt lokale NAV-kontor eller hos sykehussosionom. Her kan du også få nærmere informasjon og hjelp til utfyllingen.

Forhøyet hjelpestønad

Funksjonshemmede eller alvorlig syke barn under 18 år som har et betydelig behov for ekstra tilsyn og pleie, kan få forhøyet hjelpestønad. Det er en forutsetning at barnet/ungdommen har en varig lidelse (2-3 år). Ved vurdering av forhøyet hjelpestønad og hvilken sats som skal brukes, legges det vekt på:

- hvor mye barnet/ungdommens fysiske og psykiske funksjonsevne

er nedsatt

- hvor omfattende pleieoppgaven og tilsynet er
- hvor stort behov for stimulering, opplæring og trening er
- hvor mye pleieoppgaven binder den som gjør arbeidet

Det er den totale arbeidsbelastningen for den som utfører pleien, som er avgjørende for retten til forhøyet hjelpestønad. Direkte ekstrautgifter til leid hjelp eller inntektstap på grunn av pleien er ikke avgjørende.

TEKNISKE HJELPEMIDLER

Med hjelpemidler menes her gjenstander som bidrar til å bedre den vanlige funksjonsevnen.

Du har krav på nødvendig faglig veiledning og bistand i forbindelse med søknad, utprøving, anskaffelse og tilpasning av hjelpemidler. Det naturligste stedet å henvende seg er hjemmetjenesten i kommunen. Alle kommuner har fysioterapitjeneste og mange har også ergoterapeut. Videre kan ditt lokale NAV-kontor, hjelpemiddelsentralen i fylket der du bor og Husbanken gi informasjon om rettigheter og muligheter. www.nav.no har god informasjon.

Endringer i boliger

Hvis sykdommen har ført til fysisk funksjonsnedsettelse, som for eksempel at du er blitt avhengig av rullestol,

kan det være behov for flere endringer i boligen. Det kan dreie seg om å lette den fysiske adkomst til boligen og fjerne terskler inne. Endre badetrom kan være aktuelt hvis du ikke lenger kan komme opp i et badekar. Husbanken gir lån og kommunen kan gi bidrag (økonomisk behovsprøvd) til endring av bolig tlf 815 33 370 eller www.husbanken.no

Folketrygden dekker utgifter til tekniske hjelpemidler som administreres av hjelpemiddelsentralen i hvert fylke. Søknad utformes i samarbeid med for eksempel ergoterapeut eller fysioterapeut i kommunen. Det er viktig å begrunne behovet for endringer/utskifting nøye. Det må også foreligge legeerklæring som dokumenterer behovet, og det er viktig å få skriftlig vedtak før arbeidet settes i gang for at du skal være sikker på at utgiftene dekkes. (Se også boligtilskudd side 44).

Utstyr til skoleelever

Skolen dekker utgifter til hjelpemidler som brukes og oppbevares på skolen. Folketrygden dekker utgifter til hjelpemidler som brukes til hjemmelekser. Forutsetningen er at hjelpemiddelet samtidig bedrer den enkeltes alminnelige funksjonsevne eller muligheten til å skaffe seg arbeid. Se også kapitlet Ungdom og kreft.

Fritid

Utstyr til hobbyvirksomhet, fritidsaktiviteter, trivselsformål osv. faller utenfor folketrygdens stønadsramme for hjelpemidler. Barn og unge under 26 år kan få dekket spesialutstyr til sport og fritid, men ikke til å drive konkurranseidrett.

Arbeidslivet

Det kan på visse vilkår gis tilskudd til hjelpemidler på arbeidsplassen. Det gjelder utstyr som er nødvendig for at en arbeidstaker skal kunne gjøre jobben sin. NAV kan gi nærmere opplysninger.

Hjemlån, korttidslån

Det kan være aktuelt med et korttidslån (3 måneder) av hjelpemidler for pasienter som pleies hjemme, eller som trenger mye hvile i perioden etter en operasjon eller behandling. Hjelpemidler kan for eksempel gjøre det lettere å fungere hjemme i en slik situasjon. Slike hjelpemidler kan være pasientløftere, regulerbare senger, støttehåndtak ved WC og dusj, dusjstoler, rullestoler, krykker osv. Hjelpemidlene lånes ut fra lokalt lager og ergoterapeut, hjemmesykepleier eller annen fagperson kan være behjelpelig med utlånet.

Hjelpemiddelsentralen

Dreier det seg om varig utlån av hjelpemidler, fremmer ergoterapeut eller annen fagperson søknad på dine vegne, og hjelpemidlene lånes ut fra

hjelpemiddelsentralen i ditt fylke. Søknadsskjema RTV blankett 5.16 sendes til hjelpemiddelsentralen i fylket.

FYSIOTERAPI

Folketrygdloven § 5–8 og tilhørende forskrift regulerer trygdens støtte til fysioterapi. Fysioterapi som skal gi rett til refusjon over folketrygden, må rekvireres av lege og utføres av godkjent fysioterapeut.

Behandling som dekkes

Folketrygden dekker fysioterapibehandling ved følgende tilstander i forbindelse med kreftsykdom:

- Etter operasjoner der det er fjernet lymfeknuter i armhulen/lysken. Retten er forbeholdt dem som har fått funksjonssvikt. Det bør derfor fremgå av fysioterapirekvisisjonen at det foreligger funksjonssvikt, for eksempel nedsatt bevegelighet i skulder eller hofte.
- Ved kreftrelatert lymfødemed. Lymfødemed er opphopning av væske i underhuden som ofte skyldes svikt i lymfesystemet i områder hvor det er fjernet lymfeknuter og/eller gitt strålebehandling. Det er viktig med fysioterapi for hevelsen er blitt stor. Ved omfattende lymfødemed, bør lidelsen behandles av fysioterapeut med spesialkompetanse i kreftrelatert

lymfødemed.

Trykkmassasjeapparat/pulsator er et hjelpemiddel i lymfødemedbehandling. Folketrygden dekker utgifter til anskaffelse mot et depositum. Søknad vedlagt legeerklæring sendes ditt lokale NAV-kontor. Ved Montebello-Senteret holdes to-ukers kurs for lymfødempasienter.

- Ved brystrekonstruksjon etter brystkreftbehandling.
- Ved bivirkning etter strålebehandling. Plagene oppstår særlig i områder med lite underhudsvev som brystkasse, hals, skuldre, legg, ankel og over ledd.
- Ved større kirurgiske inngrep.
- Ved nerveskader/tilstander med nevrologisk utfall etter kreftoperasjoner eller annen kreftbehandling.
- Ved lungelidelser etter strålebehandling for lungekreft.
- Før og etter stamcellebehandling. Pasienter med livstruende leukemi (stamcellebehandlet) har rett til fysioterapi fire uker før og seks måneder etter behandling.
- Etter langvarig immobilisering i sykehus (utover åtte uker uten

gangfunksjon).

- I uhelbredelig fase, der pasienten ikke kan drive egenaktivitet.

Fysioterapi med vanlig egenandel

Kreftpasienter med andre behov for fysioterapi enn de som er nevnt ovenfor, betaler vanlig egenandel. Behandlingen må være rekvirert av lege for å få godkjent egenandel som inngår i egenandelstak 2. Vær oppmerksom på at fysioterapeuter uten kommunal avtale kan ta høyere egenandel enn det folketrygden har godkjent.

PROTESER, PARYKK OG ORTOPEDISKE HJELPEMIDLER

Folketrygden yter stønad til dekning av utgifter til anskaffelse, vedlikehold og fornyelse av nødvendige og hensiktsmessige ortopediske hjelpemidler, brystprotoser og parykker. Folketrygdloven § 10-7 og tilhørende forskrifter regulerer rettighetene.

Brystprotese og BH

Brystprotese dekkes etter operativt inngrep. Behovet må dokumenteres av lege ved første gangs anskaffelse. Spesialbrystholder kan dekkes ved første gangs tilpasning av brystprotese.

Parykk

Kreftbehandling kan føre til hårtap. Du kan få dekket utgiftene til en eller flere parykker. I stedet for parykk

kan du få dekket annet hodeplagg. Ulike teknikker for å skjøte gjenværende hår kan dekkes dersom dette kan erstatte parykk. Informasjon om kostnadsgrenser finner du på www.nav.no eller www.kreftforeningen.no

Ved avvikende hodeform eller allergisk reaksjon mot syntetisk materiale, kan det ytes forhøyet stønad. Allergien må dokumenteres ved allergologisk utredning fra dermatolog eller spesialavdeling i sykehus.

Barn under 18 år kan få to individuelt tillagede parykker eller inntil seks syntetiske parykker per kalenderår.

Til stell og vedlikehold av parykken gis ingen støtte.

Det kan i stedet for stønad til parykk ytes støtte til hodeplagg med samme kostnadsgrense som til parykk.

Ortopedisk fottøy

Ortopedisk fottøy er sko som er spesiallaget slik at de skal avhjelpe funksjonsforstyrrelser i fot- og ankelregionen. Ortopedisk fottøy kan være individuelt laget til den enkelte bruker, eller fabrikkmessig framstilt for en diagnosegruppe/brukergruppe.

For å få støtte til anskaffelse, fornyelse og vedlikehold av et ortopedisk hjelpemiddel, må du ha en varig (over to år) og vesentlig funksjonsforstyr-

relse i støtte- og bevegelsesorganene. Hjelpemiddelet skal være rekvirert av godkjent spesialist, som må godtgjøre at det er nødvendig og hensiktsmessig. Det er ikke bare diagnosen og graden av funksjonsbortfall som avgjør om det vil være hensiktsmessig å ta i bruk et ortopedisk hjelpemiddel. Brukerens allmenntilstand og hvilke bruksområder hjelpemiddelet skal dekke, spiller også inn.

Krav om stønad til ortopediske hjelpemidler må settes fram på en blankett som er fastsatt av NAV. Det er innført egenbetaling for ortopedisk fottøy og fotsenger. Slike utgifter kan ikke føres på kvitteringskort for egenandeler. NAV lokalt kan opplyse hvor stor egenbetalingen er.

HJELPEMIDLER VED PUSTEVANSKELIGHETER

Enkelte kreftpasienter kan få problemer med pusten. Det gjelder spesielt lungekreftpasienter, men kan også gjelde andre kreftpasienter. Hjelpemiddelsentralene har ansvar for utlevering og kan gi informasjon om praksis i de ulike fylker. Hjelpemidler til pustevansker kan være inhalasjonsapparater, sugeapparater eller surstoffapparater. Du kan også få informasjon på ditt lokale NAV-kontor.

Søknad

Legen må søke hos hjelpemiddelsentralen i fylket. I hastesaker kan

pasient/pårørende få med søknaden og levere den personlig. Hjelpemiddelsentralen vil så langt mulig lage hastevedtak slik at du kan få hjelpemidlet samme dag.

STOMI OG RESERVOAR

Stomi- og reservoaropererte har en kunstig åpning på magen for tarm og/eller urinveiene. Folketrygden gir refusjon for poser og annet utstyr som den opererte trenger. Utstyret kan kjøpes på apotek eller bandasjistutsalgsalg over hele landet på blå resept. Resepten må fornyes hvert år. Du får kjøpt utstyr for tre måneders forbruk av gangen. Egenandel føres på egenandelskort 1.

Hvis du bruker brokkbind grunnet parastomalt brokk, kan det rekvireres av lege som spesielt hjelpemiddel på blå resept (folketrygdloven § 5-14). Stoppende medikamenter som Imodium, loperamid og liknende kan forskrives av lege på blå resept, anført § 9 punkt 29 ved kronisk diaré etter store operasjoner på mage/tarm. Se også www.norilco.no

Ekstraavgifter ved sykdom og behandling kan dekkes på ulike måter. Vi anbefaler deg å samle kvitteringer på ekstraavgiftene du har. Du kan ha rett til grunnstønad hvis du har varige, løpende ekstraavgifter i forbindelse med sykdommen/stomien, se eget kapittel om grunnstønad. Det er

mulig å få særfradrag i skattelikningen ved store utgifter i forbindelse med sykdom og behandling. Se mer i kapitlet om skatt.

SEKSUALTEKNISKE HJELPEMIDLER

Det gis stønad til seksualtekniske hjelpemidler etter folketrygdloven § 10-7 for å bedre den seksuelle funksjonsevnen. Funksjonsevnen må være vesentlig og varig nedsatt på grunn av sykdom, skade eller lyte. Du må ha gjennomgått medisinsk vurdering som konkluderer med at videre medisinsk behandling ikke vil bedre funksjonsevnen. Eksempler på hjelpemidler er: vakumpumper, ulike massasjestaver/vibratorer og dilatorer.

Formidling av seksualtekniske hjelpemidler

Bruk av seksualtekniske hjelpemidler har med personlige og intime forhold å gjøre. Veiledning og utprøving skal derfor foretas av sykehusavdelinger med kompetanse innen urologi, nevrologi, gynekologi eller av privatpraktiserende spesialist med tilsvarende kompetanse.

Du betaler ikke egenandel ved anskaffelse av disse hjelpemidlene.

Du finner mer informasjon om ulike seksualtekniske hjelpemidler og oversikt over hva som er dekket av refusjonsavtalen på våre nettsider,

www.kreftforeningen.no/seksualitet

Se også www.gynkreftforeningen.no

Personer operert for prostatakreft kan ringe Profo kontaktteléfono: 06122.

STRUPELØSE OG MUNNHULEOPERERTE

Folketrygden har forskjellige tilbud når det gjelder hjelpemidler for strupeløse (laryngectomerte) og munnhuleopererte.

Taleapparat – vibrator

Ved utskrivning fra sykehuset blir det bestilt vibrator (taleapparat) og sug for fjerning av slim for strupeløse.

Stemmeforsterker

Hvis den strupeløse trenger stemmeforsterker, kan dette søkes via hjelpemiddelsentralen i hjemfylket. Dette må ikke forveksles med høyttaleranlegg eller annet liknende utstyr som det ikke gis stønad til.

Diverse utstyr

Den laryngectomerte får som hovedregel dekket utgifter til forbruksmateriell på blå resept. Dette gjelder stoma-bandasjer (fuktvarmefilter), næringsdrikker, smekker og liknende.

Grunnstønad

Grunnstønad kan i spesielle tilfeller ytes til laryngectomerte. Se kapitlet om grunnstønad.

Parkeringstillatelse

Hvis den strupeløse har problemer med å være ute i kulde, kan det søkes parkeringstillatelse som for bevegelseshemmede.

TANNBEHANDLING

Folketrygdens § 5-6 med tilhørende forskrifter og rundskriv har bestemmelser om dekning av utgifter til tannbehandling. Bestemte grupper har rett til hel eller delvis stønad. Kreftsykdom og behandling påvirker ofte munnhelsen. Dette kan føre til økt behov for tannbehandling. Det er den enkelte tannlege som har ansvaret for å vurdere hvem som kan få dekket utgiftene. Vær oppmerksom på at trygden bare yter utgiftsdekning etter offentlige takster. Disse takstene er ofte lavere enn de priser tannlegene har og det kan være prisforskjeller hos de ulike tannleger. Det betyr at "full dekning" *ikke betyr at hele regningen dekkes.*

Dekning

Gjeldende regler for kreftpasienter ved følgende tilstander/tilfeller:

1. **Kreft i munnhulen, tilgrensende vev eller i hoderegionen forøvrig**
Dette inkluderer både primærsulster, spredning og andre sjeldne krefttilstander som direkte påvirker munnhulen/kjevene. I tillegg til diagnose, som nevnt over, må sykdommen eller behand-

lingen av denne ha ført til behov for tannbehandling. Det gis full dekning etter offentlige takster.

2. Infeksjonsforebyggende behandling ved særlige medisinske tilstander

Denne bestemmelsen gir stønad til nødvendig infeksjonsforebyggende tannbehandling der infeksjonsspredning fra munnhulen kan innebære en alvorlig og livstruende risiko. Det gis full dekning etter offentlige takster til følgende grupper:
Benmargstransplantasjon, stamcellebehandling, høydosebehandling med cellegift, spredning til skjelett under behandling med navngitte medikamenter (bisfosfonater), strålebehandling samt ved immunosuppressiv (som hemmer kroppens naturlige forsvar) behandling etter store organtransplantasjoner.

Også ved tannkirurgiske inngrep, konserverende tannbehandling og forebyggende tiltak, nødvendig protetisk behandling og eventuelle implantater kan utgiftene dekkes.

3. **Munntørhet (hyposalivasjon; redusert spyttsekresjon)**
Det gis delvis dekning til tannbehandling i de tilfeller der munntørhet på grunn av legemiddelbruk, for eksempel cellegift eller sykdom, har medført økt karies-

aktivitet. Stønad ytes kun i de tilfeller der det foreligger dokumentasjon på munntørrhet over tid, minimum ett år.

Stønad ytes fortrinnsvis til konserverende tannbehandling for påførte kariesskader. Dersom tenner går tapt, til tross for regelmessig behandling hos tannlegen, kan også utgifter til protektisk behandling dekkes.

Legemidler er den vanligste årsaken til munntørrhet. Det å ta et legemiddel som kan gi munntørrhet er imidlertid ikke god nok dokumentasjon for å få stønad etter denne bestemmelsen. Munntørrhet må dokumenteres ved kliniske funn som underbygger at dette har medført økt kariesaktivitet. Spyttsekresjonsmålinger gjøres hos tannlege.

Søknad

Ta kontakt med tannlegen som vil vurdere retten til å få dekket tannbehandling. Dersom du kvalifiserer til dekning av utgifter etter kriteriene ovenfor behøver du ikke legge ut for regningen selv, forutsatt at tannlegen har inngått avtale om direkte oppgjør med NAV trygd. Ved søknad om dekning til tannbehandling må utgiftene dokumenteres med original og kvittert faktura fra tannlegen. Fakturaen må inneholde diagnose, takstnummer, dato for utførte behandlinger

samt alle opplysninger som er nødvendige for å avgjøre stønadskravet.

Den som har svært lav inntekt kan søke sosialkontoret om økonomisk støtte til tannbehandling.

Vær oppmerksom på at barn og unge ut det året de fyller 18 år, grupper av eldre, langtidssyke og uføre som motar hjemmesykepleie omfattes av den offentlige tannhelsetjenesten og har rett til fri tannbehandling etter Lov om tannhelsetjeneste § 1-3 (forebyggende). 19- og 20-åringer som også tilhører den offentlige tannhelsetjenesten må betale 25 %.

Link til nettside «Slit du med munnhuleproblem»:
www.freewebs.com/tannhelse

STØNAD TIL BIL

Bilstønad er i utgangspunktet et rente- og avdragsfritt lån til nyan-skaffelse av bil. Lånet er økonomisk behovsprøvd og størrelsen på lånet avhenger av din nettoinntekt og eventuelt også din ektefelles inntekt. For å få stønad til bil, må du fylle de generelle vilkårene etter folketrygdlovens regler om medisinsk rehabilitering. Du må på grunn av varige forflytningsvansker ha behov for bil for å reise til eller fra arbeids- eller opplæringssted, utføre funksjon som hjemmearbeidende, forhindre eller bryte en isolert tilværelse eller for å avlaste din familie i tilfeller hvor

funksjonshemningen medfører særlig stor pleiebyrde.

En familie med et sterkt funksjonshemmet familiemedlem vil også kunne få støtte til bil selv om vedkommende ikke kjører selv. Du kan få stønad til bil dersom du kan godtgjøre at du har et reelt og betydelig behov for transport. Funksjonshemningen må være slik at du ikke kan reise med buss, tog, trikk og liknende. Stønad kan ikke gis når det er muligheter for annen tilfredsstillende transport ved hjelp av familie, transporttjeneste og liknende.

Stønad til bilhold

Den som får tilstått billån kan få innvilget grunnstønad, sats 3, til drift av bilen. Det blir vurdert hvordan transportbehovet ble dekket før du ble syk. Grunnstønad kan også søkes selv om du ikke får stønad til bilkjøp, og er ikke økonomisk behovsprøvd.

Valg av bil

Valg av bil avhenger av behovet ditt. Gruppe 1 er ordinær personbil, gruppe 2 er tilrettelagt kassebil. Har du fått innvilget bil i gruppe 1 står du fritt i å velge bil, men husk at bilen skal vare i 11 år og være hensiktsmessig for deg. Gruppe 2 bil gis primært fra folketrygdens lager. Hvis dette ikke er mulig, gis det stønad til ny bil. NAV har innkjøpsavtale med enkelte bilmerker.

Inntektsgrense

Når NAV behandler søknad om bil, tas det hensyn til din personlige inntekt og inntekten til eventuell ektefelle/samboer. Dersom alminnelig inntekt før særfradrag overstiger 6G, gis det ikke tilskudd til bil i gruppe 1, og egenandelen ved kjøp av gruppe 2 bil blir på 150 000 kroner. Foreldrenes inntekt legges til grunn når det gis stønad til bil til barn.

Kjøreopplæring

Stønad til nødvendig kjøreopplæring beregnes på samme måte som stønad til bil.

Spesialutstyr

Nødvendig spesialutstyr og tilpasning som følge av funksjonshemningen gis som tilskudd uten økonomisk behovsprøving, og det er ikke tak på utgiftsbeløpet. Fabrikkmontert standardutstyr, som for eksempel automatgir og servostyring, regnes ikke som spesialutstyr. Dette inngår i bilens listepreis og ytes som en del av stønaden til selve bilen. Det kan gis stønad til annet transportmiddel, for eksempel tre- eller firehjulsdrevet moped, i stedet for bil.

Gjenanskaffelse av bil kan først ytes etter 11 års bruk.

Bilen er folketrygdens eiendom og må leveres tilbake når behovet ikke lenger er til stede.

Parkeringsplass for bevegelsehemmede

Dersom du har problemer med å gå en viss strekning, kan du på eget skjema søke om parkeringsplass for bevegelsehemmede. I tillegg til å kunne bruke spesielt anviste plasser kan du også parkere gratis på offentlige parkeringsplasser ut over lengste tillatte parkeringstid. Kontakt veikontoret i din kommune for nærmere opplysninger.

Bomavgift

Ved å vise parkeringstillatelsen ved bomstasjonen kan en passere gratis med bilen (i hvert fall i de største byene). Ved å passere i Auto-Pass feltet må en anskaffe brikke.

Transporttjeneste for funksjonshemmede (TT)

Alternativet til egen bilkjøring kan være transporttjenesten gjennom kommunen. Du kan søke om et TT-kort og kan få tildelt turer med drosje til sterkt reduserte priser. Lengden på turene er begrenset og det er også en øvre grense for hvor mange turer du kan få tildelt. Ta kontakt med servicekontoret i kommunen for nærmere informasjon.

FERIE OG OPPHOLD I UTLANDET

Hvis du har tenkt deg på reise til utlandet, bør du som pasient samrå deg med legen din om reisen er medisinsk tilrådelig. Legen må også underrette

trygdekontoret om reisen. Dersom du har sykepenger, må legen skrive anbefaling til NAV for at du kan beholde sykepengene under utenlandsoppholdet.

Helsetrygdekort i EØS-land

Skal du oppholde deg midlertidig i et annet EØS-land og Sveits, bør du ha med deg Europeisk helsetrygdekort. Kortet kan bestilles elektronisk, www.nav.no eller ved ditt lokale NAV-kontor. Når du viser fram kortet, har du krav på medisinsk hjelp på like vilkår som oppholdslandets egne borgere. Hvis de som bor i landet må betale egenandeler, må du også det. I mange land får du ikke dekket utgifter til helsetjenester fullt ut. Dette kan også gjelde sykehusopphold.

Utenfor Norden dekker ikke helsetrygdekortet ekstra utgifter til hjemreise hvis du blir syk eller utsatt for en ulykke. Kortet erstatter den tidligere papirblanketten E 111.

Opphold utenfor EØS

Folketrygden dekker ikke lenger utgifter til nødvendige undersøkelser og behandling hvis du blir syk under opphold (turist) i land utenfor EØS. NAV utland kan gi nærmere opplysninger, tlf 23 31 13 00.

Reiseforsikring

Dine utgifter til sykehjelp kan bli større enn det folketrygden dekker. Dette gjelder både i og utenfor EØS.

Vi anbefaler at du tegner en reiseforsikring som vil kunne dekke det som folketrygden ikke dekker. Reisebyråene og forsikringsselskapene kan gi deg nærmere opplysninger. En vanlig reiseforsikring varer for sammenhengende opphold i 35 dager. Utover det må du tegne en ekstrasikring.

I spesielle tilfeller kan det bli problemer med reiseforsikringen. Dette gjelder dersom det er stor sannsynlighet (over 50 %) for at det vil oppstå komplikasjoner eller forverringer i sykdom du hadde før reisen. I disse tilfellene er det viktig å avklare med legen og forsikringsselskapet på forhånd. Folketrygden dekker ikke hjemreise til Norge, og heller ikke båretransport hjem ved dødsfall i utlandet. Men begge deler vil bli dekket av en reiseforsikring.

Opphold i utlandet

Hovedregelen er at du mister medlemskap i den norske folketrygden etter seks måneders opphold i utlandet. For å beholde medlemskapet må du søke NAV utland om fortsatt medlemskap, og du må betale trygdeavgift. NAV utland har tlf 23 31 13 00. Norske statsborgere som studerer i utlandet med lån eller stipend fra Statens lånekasse er automatisk medlem i folketrygden, jf folketrygdloven § 2-5 første ledd bokstav h.

BEHANDLING I UTLANDET

Du har rett til nødvendig helsehjelp etter pasientrettighetsloven § 2-1. Du kan ha rett til behandling i utlandet når det mangler medisinsk kompetanse i Norge. Det er den enkelte helseregion som administrerer ordningen, søknad sendes dit.

Det er den behandlende lege i spesialisthelsetjenesten som vurderer om du har rett til nødvendig helsehjelp og om det finnes behandlingstilbud i Norge. Der legen kommer til at det ikke finnes kompetanse i Norge, og mener at du har rett til behandling i utlandet, skal legen på dine vegne søke helseforetaket.

Helseforetaket vil vurdere:

- hvorvidt det finnes forsvarlig behandlingstilbud i Norge
- om tjenestetilbudet i vedkommende utland er forsvarlig
- hvorvidt et annet behandlingssted i utlandet skal benyttes og
- om eksperimentell eller utprøvende behandling av sjeldne sykdomstilstander er aktuelt

Avslag på søknad om finansiering av sykebehandling i utlandet kan påklages til Klagenemnda for bidrag til behandling i utlandet, Postboks 8022 Dep. 0030 Oslo.

FYSIOTERAPI I UTLANDET

Det er flere behandlingssteder som

er godkjent. Du må ha henvisning fra lege før du reiser til utlandet. Det gis bidrag på samme vilkår som i Norge.

ALTERNATIV ELLER KOMPLEMENTÆR BEHANDLING

Begrepene komplementær og alternativ behandling brukes om hverandre. Det heter komplementær behandling når dette kommer i tillegg til sykehusbehandling. Alternativ behandling er når en avslutter skolemedisinsk behandling for å gå over på andre behandlingsmetoder. Vi råder deg til å tenke igjennom hvor mye tid, krefter og penger du eventuelt er villig til å investere i dette.

Alternativ og komplementær behandling dekkes ikke av folketrygden. I spesielle tilfeller kan vitaminer og jernpreparater dekkes. NAV kan informere mer om dette. Noen leger bruker akupunktur i ordinær behandling.

Selv om det har vist seg vanskelig å finne bevis for at mange alternative behandlingsformer har effekt, kan behandlingstilbud som legger vekt på avslapning, sunt kosthold og velvære heve livskvaliteten for mange kreftpasienter i en vanskelig fase i livet. Les mer på www.nifab.no

HJELPEORDNINGER I HJEMMET

Alle kommuner tilbyr hjelpeordninger i hjemmene. Tjenestetilbudet varierer fra kommune til kommune, både med hensyn til hvilke ytelser man kan få, hvor ofte man kan få dem og eventuell egenbetaling. De ordningene som kan være aktuelle er hjemmesykepleie, hjemmehjelp og fysioterapeut. Mange kommuner har også ergoterapeut. Andre tiltak kan være bistand fra ambulerende vaktmester, avlastning og tilbud om støttekontakt. På kommunens servicekontor eller kontoret for hjemmebaserte tjenester kan du få informasjon, råd og bistand.

HJEMMESYKEPLEIE

Hjemmesykepleien er et viktig supplement og alternativ til institusjons- sykepleie. De fleste som arbeider i hjemmesykepleien er offentlig godkjente sykepleiere, hjelpepleiere eller omsorgsarbeidere. Anmodning om hjemmesykepleie kan komme fra pasienten selv eller andre som kjenner pasientens forhold. Hjemmesykepleie er gratis.

HJEMMEHJELP

Alle kommuner har hjemmehjelpsordning. Hjemmehjelpen utfører vanlig husarbeid som rengjøring, matlaging, innkjøp, småvask, vindusvask osv. Hjemmehjelp tildeles etter

søknad og en behovsprøving. Det er betaling av tjenesten i forhold til inntekt.

AVLASTNING

Avlastning er et tilbud til familier med belastende og tyngende omsorgsoppgaver. Avlastning kan være sykehjemsplasing for voksne og for barn kan det være avlastning i et besøkshjem.

OMSORGLØNN

Kommunen kan gi lønn til personer med tyngende pleie- og omsorgsarbeid. Søknad sendes kommunen, som regel til pleie- og omsorgsetaten. Omsorgslønnen er vanligvis så lav at den ikke kan erstatte tapt arbeidsinntekt. Som regel er det nærmeste pårørende som får innvilget omsorgslønn, men også venner og naboer kan etter vurdering være aktuelle.

Omsorgslønn er skattbar inntekt. Personer som mottar omsorgslønn blir innmeldt i folketrygden og vil ha krav på sykepenger og rett til opp-tjening av pensjonspoeng.

BRUKERSTYRT PERSONLIG ASSISTENT

Brukerstyrt personlig assistent (BPA) er en ordning for pleietrengende og funksjonshemmede som trenger personlig og praktisk hjelp. BPA kan

benyttes av kreftrammede med små barn eller pasienter som trenger omfattende bistand. Det blir innvilget et visst antall timer hjelp i uken. Den som trenger hjelpen, administrerer selv hvordan og når den skal gis. Servicekontoret, sosialkontoret eller hjemmetjenesten i kommunen gir nærmere opplysninger.

STØTTEKONTAKT

Enkelte barn, unge eller voksne trenger hjelp og støtte for å kunne bruke fritiden, ta del i sosiale og kulturelle aktiviteter, finne seg til rette blant andre barn og ungdommer osv. Mange kommuner oppnevner og betaler støttekontakter, men foreldre kan også selv finne fram til den de ønsker som støttekontakt. Også voksne som har behov for det, kan få støttekontakt. Ta kontakt med sosialkontoret for nærmere opplysninger.

STØTTE TIL FAMILIEN

Når et medlem i familien får kreft påvirker det hele familien. Eksempler på dette kan være at forholdet til ektefellen blir endret, barna får en annen rolle eller at det oppstår konflikter mellom søsken. Familierådgivningskontor, Pedagogisk Psykologisk Tjeneste, kommunehelsetjenesten eller sosialkontoret er instanser som kan gi hjelp. Sykehussosionomene har god erfaring med hjelp til hele familien og kan kontaktes på sykehus der det er

sosionom. Kreftforeningens lokale kontorer kan også gi råd og veiledning.

FRIVILLIGHETSSENTRALENE

Frivillighetssentralene formidler og koordinerer frivillig innsats i nærmiljøet. Eksempler på hva de frivillige bistår med er rådgivningstjeneste, selvhjelpsgrupper, besøktjeneste, barnepass, følge til lege, frisør, bank og liknende og praktisk hjelp som hagearbeid og vedhogst. Du kan kontakte kontoret for hjemmebaserte tjenester i din kommune eller ta direkte kontakt med frivillighetssentralen der du bor.

LÅN AV SYKEUTSTYR

Mange kreftpasienter som bor hjemme, har behov for spesielt sykeutstyr. Du kan låne slikt utstyr via hjemmesykepleien. NAV Hjelpemiddelsentral som finnes i alle landets fylker, kan også formidle nødvendig utstyr til pasienter hjemme. Les mer om hjelpemidler i kapitlet Tekniske hjelpemidler. Kommunens kontor for hjemmetjenester, sosialkontoret og NAV kan også gi nærmere opplysninger om lån av sykeutstyr og hjelpemidler.

TRYGGHETSALARMER OG VARSLINGSSYSTEMER

Mange kommuner har ordning med trygghetsalarm for eldre, funksjons-

hemmede og syke som bor hjemme. Du får nærmere opplysninger på sosialkontoret eller kommunens kontor for hjemmetjenester.

TRANSPORTTJENESTE FOR FUNKSJONSHEMMEDE

Det er spesielle transportordninger for syke, eldre og funksjonshemmede i mange kommuner. Brukerne betaler vanligvis det samme som offentlige transportmidler koster. Sosialkontoret har oversikt over spesielle transportordninger i din kommune (TT-kort).

PÅRØRENDE

PÅRØRENDES RETTIGHETER

Dette avsnittet omhandler trygde-regler for pårørende til kreftsyke. Se for øvrig kapitlene Barn og unge med kreft og Hjelpeordninger i hjemmet.

Sykmelding av pårørende

Det at en som står en nær er alvorlig syk, er ofte en stor belastning. Denne belastningen kan være så stor at den går ut over arbeidsevnen. For at legen skal kunne skrive ut sykmelding, må den pårørende selv være syk. I mange tilfeller kan en bli syk av den belastningen det er at en av ens nærmeste har en alvorlig, livstruende sykdom. Sykehuslegen kan vanligvis ikke sykmelde pårørende. Snakk med fastlegen hvis det blir for tøft å være

i fullt arbeid. I slike situasjoner kan vi anbefale sykemeldingsdiagnosene "situasjonsbetinget psykisk ubalanse" eller "livsfaseproblem hos voksen."

Velferdspolisjon

En del arbeidsgivere vil kunne innvilge velferdspolisjon med eller uten lønn i en vanskelig sykdomsperiode for familien.

Pensjonspoeng for ulønnet omsorgsarbeid – folketrygdløven § 3-16

Hvis den kreftsyke trenger omsorg og pleie og dette arbeidet omfatter minst 22 timer per uke over et halvt år, kan den som utfører dette ulønnede arbeidet bli godskrevet tre pensjonspoeng. Pensjonspoengene vil komme en til gode når egen pensjon senere skal utregnes. Pensjonspoengene kan godskrives for en som er mellom 17 og 69 år. Kontakt NAV for nærmere opplysninger.

Hjelpetønad – folketrygdløven kapittel 6

Den som trenger pleie og tilsyn fra nærstående i hjemmet, kan søke hjelpetønad fra NAV - se kapitlet om Hjelpetønad.

Pleiepenger i livets slutfase – folketrygdløven § 9-12

Ved pleie av nær pårørende i livets slutfase kan det ytes pleiepenger i opptil 20 dager for hver pasient. Pleien må foregå i hjemmet. Hvis ønskelig kan disse 20 dagene deles

mellom flere pårørende. Legen må fylle ut attest med navn og data på den pleietrengende og navn på den som skal pleie. Diagnose og at det gjelder terminalpleie må også fremgå. Søknaden sendes pasientens NAV-kontor. Pleiepenger ytes etter de samme bestemmelsene som sykepenge ved egen sykdom. Det betyr at den som pleier må være i inntektsgivende arbeid som gir rett til sykepenge. Foreldelsesfrist for å sette fram krav er tre måneder.

Omsorgslønn – sosialtjenesteloven § 4-2

En annen mulighet er omsorgslønn fra kommunen til pårørende med spesielt tyngende omsorgsarbeid - se kapitlet om Hjelpeordninger i hjemmet.

HJELPE- OG STØTTEORDNINGER FOR KREFTSYKE FORELDRE

En alvorlig kreftsykdom påvirker hele familien. Særlig når foreldre med mindreårige barn blir syke, kan det bli behov for hjelp og støtte. Når det blir behov for bistand utover det familie og venner kan bidra med, er det kommunen som har det primære oppfølgingsansvaret. Hjelpens omfang, hvor, når og hvordan den gis varierer fra kommune til kommune.

Ditt behov kan være av praktisk, økonomisk eller følelsesmessig art. Du kan ha behov for oppfølging i form av støttesamtaler til deg selv eller hele

familien. Du kan ha behov for veiledning i forhold til samspeilet i familien. Vi har erfaring for at økonomiske bekymringer ved sykdom oftest rammer barnefamilie. Ta kontakt med Kreftforeningens rettighetstjeneste tlf 800 48 210 eller Kreftforeningen i ditt distrikt tlf 07877.

De ulike hjelpeordningene er omtalt forskjellige steder i denne brosjyren.

Vi viser spesielt til omtale om:

- hjelpeordning i hjemmet
- barn og unge med kreft
- pårørendes rettigheter
- personlig økonomi
- forsikring

Omsorgspenger ved barnepassers sykdom - folketrygdloven § 9-6, 3. ledd

Dersom en av foreldrene er alvorlig syk over lang tid, kan den andre foreldren bli vurdert som enslig forsørger og få omsorgspenger, folketrygdloven § 9-6, 3. ledd.

STØNAD TIL ETTERLATTE

Gjenlevende ektefelle, samboer (avhengig av varighet eller om det er barn i forholdet) og registrerte partnere, kan gis følgende ytelser etter folketrygdloven:

- etterlattepensjon, tilsvarende grunnpensjon + 55 % av avdødes tilleggspensjon (avkortning ved arbeidsinntekt) – når ekteskapet

har vart i minst fem år eller det er barn i ekteskapet eller den etterlatte har omsorgen for avdødes barn

- overgangsstønad – dersom du ikke har rett til pensjon og er midlertidig ute av stand til å forsørge deg ved eget arbeid eller er under utdanning
- stønad til barnetilsyn – når du er i arbeid eller under utdanning
- barnepensjon – til avdødes egne barn eller adoptivbarn
- tilskudd og lån – til flytting og bolig, hvis flytting er nødvendig for å komme i arbeid eller i gang med egen næringsvirksomhet
- behovsprøvd gravferdsstønad til delvis dekning av faktiske utgifter i forbindelse med gravferd. Er avdøde under 18 år, utbetales full gravferdsstønad uten behovsprøving
- gravferdsbidrag kan av og til utbetales fra fagforening og ved livs- og pensjonsforsikring
- stønad til båretransport

Pensjonen eller overgangsstønden reduseres på grunnlag av arbeidsinntekt som den gjenlevende har eller forventes å få.

Retten til ytelser faller bort dersom gjenlevende:

- gifter seg eller inngår registrert partnerskap
- får uførepensjon eller alderspensjon (§ 17-11)
- mottar AFP (avtalefestet pensjon)

Alle detaljer er ikke tatt med i denne oversikten. NAV kan gi nærmere informasjon. Hvis avdøde hadde forsikringer (livs- og pensjonspoliser), bør du som etterlatt ta kontakt med forsikringsselskapet og få informasjon om dine eventuelle rettigheter. Hvis den avdøde var i arbeid, bør du også ta kontakt med hans/hennes arbeidssted. Undersøk om han/hun var med i noen forsikringsordning og/eller om vedkommende har krav på sluttvederlag. I så fall har du kanskje noen rettigheter. Fagforeninger kan også ha kollektive pensjonsordninger som gir utbetaling til etterlatte.

PERSONLIG ØKONOMI

Økonomi er sjelden det første man tenker på når alvorlig og langvarig sykdom rammer. Det kan imidlertid bli dyrt å glemme denne siden av tilværelsen. Ofte fører langvarig sykdom til nedgang i inntekt og økede utgifter. Vi vil råde til på et tidlig tidspunkt å skaffe seg oversikt over de økonomiske endringene sykdommen fører til.

RÅD OG VEILEDNING

For å få generelle råd og veiledning om økonomi kan du kontakte:

- banken eller kredittinstitusjonen du skylder penger
- gjeldsrådgiver i kommunen
- namsmannen (lensmann eller byfogd)
- kontoret for fri rettshjelp
- advokatvakten (bare i større byer)
- jusstudenters hjelpetilak

Du har også rett til råd og veiledning i kommunen dersom du har økonomiske vanskeligheter. Dette er regulert i sosialtjenesteloven § 4-1 og gjeldsordningsloven § 1-5. Noen kommuner har egen gjeldsrådgiver. Andre steder er tjenesten lagt til boligkontor eller sosialtjenesten.

Sosialtjenesten

Sosialkontoret plikter å gi økonomisk råd og veiledning. Har kontoret ikke egen kompetanse som kan ivareta rådgivningstjenesten, plikter de å informere om instanser som har nødvendig kompetanse.

Personer som kommer i akutt økonomisk krise som for eksempel ikke har penger til mat, husleie, strøm og liknende, har krav på hjelp fra sosialkontoret i henhold til sosialtjenesteloven § 5-1. For å få slik økonomisk sosialhjelp må alle andre muligheter til å skaffe seg inntekt være forsøkt.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet har fastsatt veiledende satser

fra 1. januar 2007 for stønad til livsopphold etter sosialtjenesteloven:

• Enslig	kr 4.600
• Ektepar/samboer	kr 7.650
• Person i bofellesskap	kr 3.825
• Barn 0-5 år	kr 1.760
• Barn 6-10 år	kr 2.330
• Barn 11-17 år	kr 2.930

Boutgifter kommer i tillegg.

Satsene er veiledende. Dette betyr at ulike kommuner kan ha ulike satser. Enkelte steder er satsene høyere enn departementets. Andre steder er satsene lavere.

I rundskrevet fra departementet står det om utgifter til legemidler: Sosialtjenesten må inkludere utgifter til egenandel på medisiner på blå resept ved vurdering av stønadsbehovet. Sosialtjenesten bør også vurdere utgifter til andre legemidler som er forskrevet (hvit resept) eller anbefalt (reseptfrie) av lege ved vurdering av stønadsbehovet.

Sosialtjenesteloven § 5-2 gir i visse tilfeller sosialkontoret anledning til å yte hjelp til personer som ellers ikke har krav på sosialhjelp. Hjelpen kan gis i form av bidrag eller lån. Kravet er at personen i en overgangsperiode vil trenge sosialhjelp for å overvinne en svært spesiell og vanskelig livssituasjon.

Annen økonomisk støtte - legater
Det finnes både lokale og sentrale

legater hvor du kan søke om økonomisk hjelp. Fylkesmannen i hvert fylke skal ha oversikt over hvilke legater som finnes. I Oslo er det overformyndertiet som har oversikten. Hvert år i desember utgis Legathåndboka. Den inneholder en oversikt over alt som finnes av legater i Norge. Legathåndboka kan kjøpes i bokhandlerne og koster om lag kr 200. På denne internetadressen får du også en totaloversikt: www.legatsiden.no eller du kan henvende deg på biblioteket.

Økonomisk støtte fra Kreftforeningen
Kreftpasienter som har fått økonomiske problemer på grunn av sykdom og behandling kan søke økonomisk støtte fra Kreftforeningens legater og gaver. Søknadene vurderes fortløpende. Se for øvrig www.kreftforeningen.no/rettigheter

Hjelpen er ment som et tillegg til det offentlige i en overgangsfase, ikke som en erstatning for offentlige ytelser. Søknadsskjema kan lastes ned fra www.kreftforeningen.no eller bestilles på e-post rettigheter@kreftforeningen.no eller på tlf 07877. Sykehussosionom eller Kreftforeningens seksjonskontorer har også skjemaer og kan gi råd og veiledning.

GJELD OG BETALINGSEVNE

Kreftsykdom fører ofte til uventede utgifter og reduserte inntekter.

Økonomiske bekymringer er dårlig medisin. Hva kan du gjøre? Det er viktig at du skaffer deg oversikt over din totale økonomiske situasjon. Sett opp en oversikt over:

1. utgifter og inntekter
2. forsikringsordningene du har. Se eget avsnitt i brosjyren.
3. hvilke medlemskap du har og eventuelle økonomiske fordeler, for eksempel LO-NHO-ordningene, spesielt avtalefestet pensjon og sluttvederlag
4. gjeld som må betjenes
5. regninger som forfaller

Hvis du kommer ut på minussiden:

6. sett opp en liste over kreditorer som må kontaktes, og ta kontakt.

Hvis den første personen ikke kan hjelpe deg, så be om å få snakke med en mer sentral person. Ikke gi opp.

De aller fleste kredittinstitusjoner (banker, forsikrings- og finansieringsselskaper) og andre kreditorer er forhandlingsvillige når man tar kontakt, forklarer situasjonen og ber om nye avtaler. Det viktigste for kreditorerne er at man viser betalingsvilje. Lovverket legger også forholde- til rette for forhandlinger.

Følgende lovverk kan være aktuelle i denne sammenheng:

- Avtaleloven § 36 kan gi deg rett til å endre låneavtalen, avbetalingsavtalen og eventuelle andre avtaler.

- Gjeldsordningsloven gir deg muligheter til å inngå nedbetalingsavtaler du kan leve med og kreditorene kan akseptere (se neste side).
- Inkassoloven pålegger kreditor og inkassobyrå å utvise god inkassoskikk (se §§ 8, 9, 10 og 17).
- Finansavtaleloven pålegger bankene å fraråde deg å ta opp lån som kan gi deg økonomiske problemer (se §§ 47 og 60).

For flere detaljer, se: www.lovdatabase.no eller www.forbrukerportalen.no

Når du tar kontakt med kreditorerne kan du be om:

- betalingsutsettelse
- forlenge nedbetalingstiden
- lavere avdrag eller avdragsfrihet i en periode
- lavere rente eller at rentene fryses
- renter og omkostninger slettes
- reduksjon av den opprinnelige gjelden
- full sletting av gjelden
- refinansiering

Det kan være en løsning å slå flere små og dyre lån sammen til ett større lån med tilbakebetaling over lengre tid. Det er imidlertid ikke alltid det lønner seg. Bli du syk og har gjeldsforsikring, vær varsom med refinansiering. Ta først kontakt med kreditor eller bankforbindelsen din. Dyre boliglån kan søkes refinansiert gjennom Husbanken (bolig-

kontoret i kommunen din), jf avsnittet om boliglån og bolig tilskudd.

Klagemuligheter

Følgende instanser kan du kontakte hvis du ikke blir enig med kreditorerne og ønsker å klage: Bankklagenemnda, Postboks 6855 St. Olavs plass, 0130 Oslo, tlf 22 20 30 14 www.bankklagenemnda.no

Inkassoklagenemnda, Postboks 311, 3201 Sandefjord, tlf 33 46 56 57, <http://klagenemnda.inkasso.no>

Kredittilsynet, Postboks 100 Bryn, 0611 Oslo, tlf 22 93 98 00, www.kredittilsynet.no

Gjeldsoffer-Alliansen (GOA), Pilestredet 17, 0164 Oslo. E-post: www.goadgjeld.org / www.gjeld.org Her kan du få praktiske råd om hvordan du skal håndtere vanskeligheten og du kan også møte andre i samme situasjon.

Frivillig eller tvungen gjeldsordning

Gjeldsordning går ut på at du skal betale så mye du kan av gjelden din i en fem års periode. Deretter vil du som en hovedregel være gjeldfri. Du må forberede deg på en enkel levestandard i perioden, men loven sikrer at det skal settes av nok penger av inntekten til nødvendig livsopphold for deg og din familie før gjeld betales. Det skal også tas i betraktning at barn

skal kunne opprettholde sine sosiale aktiviteter i gjeldsordningsperioden.

Hvis du har betydelige gjeldsproblemer og du er varig ute av stand til å betjene gjelden din, og du har forsøkt å forhandle med kreditorerne dine uten å oppnå en avtale du kan leve med, kan du søke namsmannen (lensmann eller byfogd) om åpning av gjeldsforhandlinger.

I søknaden som fremmes på eget søknadsskjema, må du legge fram alle opplysninger som er relevante i vurderingen av din økonomiske situasjon. Namsmannen/lensmannen eller en oppnevnt medhjelper vil sjekke om opplysningene du har gitt er riktige, og de vil innhente flere opplysninger dersom dette er nødvendig.

Hvis du fyller vilkårene vil namsmannen eller tingretten åpne gjeldsforhandlinger for deg. Forhandlingsperioden er på fire måneder. Hvis kreditorerne ikke er villig til å inngå avtale med deg (frivillig gjeldsordning) kan Tingretten fastsette en gjeldsordning (tvungen). Namsmannen vil gi deg all nødvendig informasjon, veiledning og eventuelt hjelp til utfylling av skjema.

SKATT

Når sykdom fører til økte utgifter og/eller reduserte inntekter, kan det

bety mye å få justert skattebetalingen. Dette kan du oppnå ved å søke om nytt skattekort og søke særfradrag på selvangivelsen ved store sykdomsutgifter.

Nytt skattekort

Skjema som må fylles ut for å få nytt skattekort kan bestilles elektronisk: www.skatteetaten.no eller fås ved henvendelse til likningskontoret der du bor.

Særfradrag ved store sykdomsutgifter

Folketrygden dekker de fleste direkte utgifter ved sykdom og behandling. En måte å få dekket sine ekstrautgifter på er gjennom redusert skatt. Du kan benytte deg av muligheten til å føre opp særfradrag for ekstra store sykdomsutgifter på selvangivelsen.

Du har rett til særfradrag når du eller noen du forsørger har hatt usedvanlig store utgifter på grunn av varig sykdom eller varig svakhet (skattelovens § 6-83). Sykdommen må antas å vare i minimum 2 år. Legeattest må vedlegges. Du må ha utgifter for minimum kr 9.188. For dokumenterte merutgifter som skyldes tilsyn av funksjonshemmede barn, gis det likevel fradrag uavhengig av beløpets størrelse. Kan du dokumentere høyere utgifter enn minstekravet kan du få fradrag for de faktiske utgiftene du har hatt.

Utgifter som dekkes direkte av folketrygden eller gjennom grunn- og hjelpetønad skal holdes utenfor fradraget.

Eksempler på utgifter:

- egenandel lege, medisin, fysioterapi og liknende
- reise- og oppholdsutgifter for pårørende ved lange sykehusopphold
- pass av friske barn
- utgifter til avlastning, tilsyn, pleie og hjelp i huset
- ekstrautgifter i forbindelse med utdanning eller omskolering
- ombygging eller endring av bolig
- egenandel i offentlig godkjent opptreningsinstitusjon
- merutgifter til telefon
- utgifter til trygghetsalarm
- forhøyet forsikringspremie

For personer som ikke betaler skatt, (f.eks minstepensjonister) gjelder ikke forannevnte regler.

Kreftforeningen har laget et skjema som kan gjøre utgiftsføringen enklere. Dette finner du på www.kreftforeningen.no.

Du kan ha krav på flere enn ett særfradrag. Enkelte særfradrag får du automatisk. Andre særfradrag for store sykdomsutgifter som lettere nedsatt ervervsevne og forsørgelse, må du selv føre opp. Reglene endres kontinuerlig. Ta derfor kontakt med

ditt lokale likningskontor eller www.skatteetaten.no

FORSIKRING

Vær varsom med å endre dine eksisterende forsikringsavtaler hvis du er blitt syk.

Forsikring er et omfattende område. Selskapene har ulike regler. Vilkårene knyttet til den enkelte forsikringen kan være vanskelig å forstå. Blir man langvarig syk og senere kanskje ufør, er det viktig å ha oversikt over hvilke rettigheter man har opparbeidet seg gjennom årlige premieinnbetalinger. Mange er også forsikret gjennom sin arbeidsgiver, medlemskap i foreninger og liknende. Har du forsikringer som er knyttet til liv og helse (livs-, pensjons- og ulykkesforsikring), bør du ta kontakt med det selskapet du er forsikret i, foreningen du er medlem i og/ eller din arbeidsgiver for å få detaljerte opplysninger om dine forsikringer. Medlem av gruppelevsfor- sikring kan ta med seg gruppelevsfor- sikringen når vedkommende slutter i firmaet og må da betale forsikringen på privat basis.

Vær spesielt oppmerksom på eventuelle rettigheter du kan ha når det gjelder:

- gjeldsforsikring, vær varsom med refinansiering av lån hvis du har gjeldsforsikring. Ved behov for tillegsslån må du passe på å

beholde gjeldsforsikringen du har

- rett til å slippe å betale premie hvis man blir syk eller ufør
- rett til å fortsette kollektive ordninger fra arbeidsgiver på privat basis uten helsebedømmelse hvis man slutter i arbeidet. Vær spesielt oppmerksom på at du kan beholde forsikringen hvis du skifter arbeid
- rett til uføreytelser fra ulike forsikringsordninger. Er du dekket gjennom mer enn en forsikring, utbetales erstatning fra samtlige
- noen fagforbund har tilbud om kollektive ordninger uten krav til helseopplysninger
- forsikringen ”kritisk sykdom” har en foreldelsesfrist på 1 år fra diagnosetidspunktet

Ved tegning av ny personforsikring kreves helseopplysninger og det er ulovlig å holde tilbake slik informasjon. Selv om du er ferdigbehandlet og frisk av sykdommen, kan det bli vanskelig å tegne ny livs- og pensjonsforsikring. Kreftsykdommens art vil være avgjørende for hvor mange år det må gå før du får tegnet ny forsikring. Det kan variere fra 5-10 år. Du kan få tegnet forsikring tidligere, men da med vilkår at kreftsykdommen er unntatt forsikringen.

Klage på forsikringsselskapet

Er du uenig med forsikringsselskapet og ønsker å klage, kan du ta kontakt med Forsikringsklagekontoret, Postboks 53 Skøyen, 0212 Oslo, tlf 23 13 19 60, faks 23 13 19 70, eller www.forsikringsklagekontoret.no. Kontoret gir gratis hjelp. I forsikringssammenheng er næringsdrivende også forbrukere.

Har du fått svar fra selskapet som du ikke forstår eller aksepterer, er det Forsikringsklagekontorets oppgave å undersøke saken nærmere. De vil forsøke å gi deg en bedre forklaring eller ta saken opp med selskapet ditt for å få til en akseptabel løsning. Reiseforsikring er omtalt under avsnittet om opphold i utlandet.

Sluttvederlag

LO og NHO har inngått en avtale om sluttvederlag for arbeidstagere over 50 år som mister arbeidet som følge av egen sykdom, konkurs eller nedbemanning. HSH og YS er også med i denne ordningen (gjelder ikke ansatte i staten). Dersom bedriften din er med i denne avtalen kan du søke sluttvederlag fra ditt lokale trygdekontor. Størrelsen på sluttvederlaget varierer med alder. Høyeste beløp gis til 62 åringer og reduseres gradvis ved økende alder. For ytterligere detaljer se www.lo-nho-ordningene.no

BOLIGLÅN OG BOLIGTILSKUDD

Faglig hjelp til planlegging av egen bolig

Dersom du har behov for spesialtilpassing av boligen din, for eksempel på grunn av funksjonshemming hos deg selv eller annet husstandsmedlem, kan du søke Husbanken om tilskudd til profesjonell prosjekteringshjelp utført for eksempel av arkitekt.

Kontakt gjerne kommunen eller Husbankens regionkontor for nærmere veiledning, støtte på stønad etc.

Lån til boligbygging

Husbanken kan gi et grunnlån på 80% av prosjektkostnadene eller salgsprisen dersom prosjektet tilfredstilte kriteriene for universell utforming og miljø. Disse kriteriene finner du i rettlederen for grunnlån. Grunnlånet skal som hovedregel være sikret med 1.prioritets pant i eiendommen.

Husbanken vil vurdere om inntekten (e) er tilstrekkelige til å betjene fremtidige renter og avdrag i grunnlånets løpetid, samt alle faste kostnader ved eiendommen. Det tas også hensyn til øvrige levekostnader og eventuelt andre forpliktelser husstanden har. Finner Husbanken at betjeningsevnen er lav, vil banken fraråde låneopptak.

Søknad om grunnlån sendes Husban-

kens regionkontor.

Startlån

Startlån fra kommunene kan være løsningen for de som har problemer med å etablere seg på boligmarkedet. Startlån kan da bidra til at husstander med boligetableringsproblemer skal få mulighet til å etablere seg og bli boende i nøkterne og gode boliger. Personer som ikke får lån fra private banker eller som mangler egenkapital, som for eksempel unge i etableringsfasen, barnefamilier, enslige forsørgere, funksjonshemmende, flyktninger, personer med oppholdstillatelse på humanitært grunnlag kan da søke om startlån. Boligen det gis lån til skal være nøktern, egnet og rimelig i forhold til antall beboere og lokalt prisnivå.

Startlån kan gis til topp- eller fullfinansiering ved kjøp av bolig, refinansiering slik at husstanden kan bli boende i nåværende bolig, toppfinansiering ved bygging av ny bolig eller til utbedring av eksisterende bolig.

Det er opp til den enkelte kommune å vurdere om startlån innvilges og hvor stort lånet blir. Lånets størrelse vil også være avhengig av betalingsevne og eventuell annen gjeld. Lånesøker må kunne klare å betjene løpende bo- og livsoppholdsutgifter over tid. Det kan være en fordel at søker har noe oppsparte midler.

For informasjon og søknadsskjema kan du ta kontakt med den kommune/bydel der du ønsker å etablere deg, eller allerede er etablert i.

Boligtilskudd til utbedring eller tilpasning

I tillegg til lån er det mulig å søke tilskudd til utbedring eller tilpasning av bolig gjennom kommunen (max 20.000 per bolig). Behovsprøvingen er strengere enn ved lån.

Boligtilskudd til etablering

Boligtilskudd gjennom kommunen kan også gis til etablering ved kjøp av bolig til vanskeligstilte med svak økonomi og med varig lav inntekt. Boligtilskuddet kan komme inn som toppfinansiering der personer med lav inntekt ikke er i stand til å betjene fullt lån til egen bolig.

For ytterligere opplysninger kontakt kommunen/bydelen du bor i, Husbanken tlf 815 33 370 eller se www.husbanken.no

BOSTØTTE

Bostøtte er en statlig økonomisk støtteordning som administreres av Husbanken og kommunene. Bostøtte kan du søke om dersom husstanden din har lave inntekter og høye boutgifter.

Nytt i regelverket fra 2008

Månedlige vedtak og utbetalinger: Fra og med september 2007 ble det

innført månedlige vedtak i bostøtten. Det er da mulig å søke bostøtte månedlig, og utbetaling vil skje måneden etter. Søknadsfristen er den 14. i hver måned.

Kvalifiseringsstønad: Mottakere av den nye kvalifiseringsstønaden kommer inn under gruppen som er berettiget bostøtte.

Krav til finansiering av boligen: Det er ikke lenger krav til finansiering av privat leide boliger for husstander som mottar attførings- eller rehabiliteringspenger, yrkesskadeerstatning, grunn- eller hjelpestønad, tidsbegrenset uførestønad, eller husstander som har sosialhjelp eller kvalifiseringsstønad som eneste inntekt.

Investeringstilskudd: Omsorgsboliger med det nye investeringstilskuddet fra Husbanken kommer inn i bostøtteordningen.

Elektronisk søknad om bostøtte

En har nå muligheten for å søke bostøtte elektronisk via internett. Dette gjøres ved å gå inn på internett-adressen www.altinn.no. Altinn er et nettsted der alle borgere skal få muligheten til å finne, fylle ut og levere skjemaer til offentlige etater.

For å få bostøtte må du eller én i husstanden din være støtteberettiget. Personer som har rett til bostøtte er:

- Barn under 18 år eller person over

65 år

- Person med visse typer trygder/stønader fra det offentlige, se nedenfor
- Person som har sosial stønad som eneste inntekt, med en varighet på minst ett år

Følgende trygder/stønader gir støtteberettigelse:

- Alders-, uføre- eller etterlattepensjon fra folketrygden eller annen offentlig pensjon, eller tilsvarende fra EØS-land
- Krigspensjon
- Grunnstønad, hjelpestønad eller yrkesskadeerstatning etter folketrygdloven
- Attføringspenger, rehabiliteringspenger eller tidsbegrenset uførestønad
- Introduksjonsstønad
- Kvalifiseringsstønad

Generelle krav til husstanden:

1. Alle i husstanden må i følge folkeregisteret være bosatt i boligen innen situasjonsdatoen for terminen.
2. Vedtak om eventuell trygdeytelse må være fattet innen situasjonsdato for terminen.

3. Søkeren/hovedperson må ha fylt 18 år (unntak dersom søkeren har egne barn).

For mer informasjon: ta kontakt med kommunen eller Husbanken.

Søknadsfrist

Det er nå 12 terminer i året. Søknadsfristen er den 14. i hver måned, og utbetaling skjer ca. den 10. i etterfølgende måned. Bostøtten utbetales månedsvis bortsett fra beløp under kr 1.000 som utbetales under ett.

Siden inntektsgrenser og reglene for øvrig stadig endres, anbefaler vi at du tar direkte kontakt med din bostedskommune (boligkontor, servicetorg

eller sosialkontor) for nærmere informasjon og søknadsskjema. Skjemaet finnes også på www.husbanken.no

BARN OG UNGE MED KREFT

Med barn menes personer under 18 år. Med foreldre menes også fosterforeldre og foresatte som opptrer i foreldres sted.

BARN PÅ SYKEHUS

Barnets rettigheter i sykehus er lovfestet i spesialisthelsetjenesteloven § 3-6 og Forskrifter om barns opphold i helseinstitusjon. Hele forskriften finner du på www.lovdatab.no

Samvær med foreldre

Barn har rett til å ha minst en av foreldrene hos seg under innleggelsen. Ved alvorlig eller livstruende sykdom skal begge foreldre kunne få være hos barnet. Personalet skal avklare med foreldrene hvilke oppgaver foreldrene skal utføre mens de er hos barnet. En ledesnor kan være at foreldrene utfører de samme oppgavene som de gjør når barnet er hjemme, for eksempel stell, påkledning og mating. Foreldre og barn skal få fortløpende informasjon om sykdommen.

Det er en stor belastning å ha et alvorlig sykt barn. Derfor skal foreldre som er hos barnet under institusjonsoppholdet, få avlastning etter behov. De skal ha tilgang på et oppholdsrom hvor de kan være litt alene, hvile osv.

Helseinstitusjonen skal tilby foreldrene kontakt med sosionom, psykolog og/eller annet støttepersonell mens barnet er innlagt.

Overnatting

En av foreldrene som er hos barnet, skal få tilbud om overnatting i institusjonen. Ofte vil det være aktuelt at foreldre og barn sover i samme rom.

Måltider

Begge foreldre skal kunne få gratis mat i sykehuset når barnet har alvorlig/livstruende sykdom og foreldrene er der mesteparten av døgnet. Foreldre som besøker barnet på sykehuset, skal

gis anledning til å spise i personalets kantine til den pris personalet betaler, eller på avdelingen til samme pris.

Reiseutgifter

Reiseutgifter etter gjeldende satser dekkes i følgende tilfeller:

- ved innleggelse og utskrivning for pasienten med nødvendig følge
- når institusjonen av medisinske grunner innkaller foreldre for å være hos barnet, for informasjon om sykdomsutvikling eller for nødvendig opplæring
- når barnet har foreldre hos seg under opphold i helseinstitusjon, skal institusjonen etter 14 dagers liggetid dekke en tur/retur reise i uken for én av foreldrene dersom denne har behov for å reise hjem

Aktivering/undervisning

Barn kan motta besøk utenom vanlig besøkstid. Personalet skal ta hensyn til at barna trenger besøk og legge opp rutinene deretter. Besøk kan nektes hvis medisinske årsaker tilsier det.

Barn skal aktiviseres og stimuleres så langt deres helsetilstand tillater det.

Førskolebarn som har behov for spesialpedagogisk hjelp, skal få det.

Barn i skolepliktig alder har rett til undervisning både i grunnskolen og videregående skole.

Oppfølging på hjemstedet

Sykehuset har ansvar for at det blir etablert kontakt med det kommunale hjelpeapparatet når det er behov for oppfølging etter utskrivning. Dette skal gjøres i samråd med foreldrene. Aktuelle samarbeidende instanser er: helsesøster, fastlege, skole, Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) og liknende.

INDIVIDUELL PLAN

Barn og familie som har behov for hjelp fra flere hjelpeinstanser, har rett til å få utarbeidet en individuell plan. Planen skal utarbeides i nært samarbeid med foreldrene og skal sikre et helhetlig hjelpetilbud. Familien har rett til å få oppnevnt en person som skal være hovedkontakt og som skal samordne de ulike hjelpetiltakene. Vi viser til forskrift om individuelle planer og forskrift om habilitering og rehabilitering i henhold til kommunehelsetjenesteloven og spesialisthelsetjenesteloven.

FORELDRES INNTEKTER

Følgende ytelser kan være aktuelle:

Pleiepenger ved alvorlig sykdom (folketrygdloven § 9-11)

Den som har omsorg for et alvorlig sykt barn eller barn som er innlagt i helseinstitusjon, kan ha rett til pleiepenger. Pleiepenger utbetales etter de samme reglene som ved egen sykdom.

Du må ha vært i inntektsgivende arbeid for å ha rett på pleiepenger, og beregnes ut fra samme kriterier som sykepenger. Ved kreftsykdom ytes pleiepenger fra første dag.

Det er en forutsetning at foreldrene av hensyn til barnet må oppholde seg i helseinstitusjon eller være hjemme fordi barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie. Dersom foreldrene er skilt, kan begge få rett til pleiepenger selv om bare den ene vanligvis har den daglige omsorgen for barnet.

Begge foreldrene kan få pleiepenger samtidig dersom barnet er innlagt i helseinstitusjon. Ved pleie i hjemmet blir det bare i helt spesielle tilfeller gitt pleiepenger til begge foreldrene samtidig. Hvis nødvendig kan andre enn foreldre få pleiepenger.

Aldersgrensen for pleiepenger til alvorlig sykt barn gjelder fram til barnet fyller 18 år. Hvis det alvorlig syke barnet er psykisk utviklingshemmet, kan den som har omsorgen få pleiepenger selv om personen er over 18 år.

Du har rett til pleiepenger i ubegrenset tid (under 18 år) så lenge det er nødvendig av hensyn til behandlingen og rehabiliteringen av barnet.

Graderte pleiepenger

Det kan ytes graderte pleiepenger i tilfeller når barnet trenger kontinuerlig tilsyn og pleie men hvor det er

etablert tilsyns- eller avlastningsordning deler av dagen eller noen dager i uken. Ytelsen kan graderes ned til 50 prosent. Det er forslag om ytterligere gradering til 20 prosent.

Graderte pleiepenge kan også gis i en kortere overgangsperiode i sluttfasen av pleiepengeperioden.

Opplæringspenger (folketrygdløven § 9-13)

Du får opplæringspenger hvis du gjennomgår opplæring ved en godkjent helseinstitusjon eller et foreldrekurs. Montebello-Senteret arrangerer kurs i samarbeid med Støtteforeningen for Kreftsyke Barn (SKB).

Opplæringspenger utbetales etter de samme reglene som ved egen sykdom. Du kan få opplæringspenger selv om barnet har fylt 18 år. Det er legen som må dokumentere behovet for både pleiepenge og opplæringspenger. NAV utbetaler pleiepenge og opplæringspenger.

Omsorgspenger ved kronisk sykdom (folketrygdløven § 9-6)

Alle med omsorg for barn kan ha rett til omsorgspenger under fravær fra arbeidet når barnet er sykt og trenger omsorg. Dette gjelder til og med kalenderåret barnet fyller 12 år. Stønad kan gis inntil 10 eller 15 dager hvis du har mer enn to barn. Er barnet funksjonshemmet eller

har kronisk sykdom, utvides retten til omsorgspenger med 10 stønadsdager for hvert funksjonshemmet barn, inntil barnet fyller 18 år. Er du alene om omsorgen, dobles antallet stønadsdager.

Feriepenger

Rett til feriepenge ved pleiepenge og opplæringspenge opparbeides bare for 12 uker. Feriepenge året etter trygdeutbetaling kan derfor bli redusert.

Grunn- og hjelpestønad

Hjelpestønad skal gi økonomisk kompensasjon når barnet har behov for særskilt tilsyn og pleie. Grunnstønad skal dekke visse typer utgifter ved sykdom.

Omsorgslønn

Foreldre som ikke har opparbeidet rett til pleiepenge, kan søke kommunen om omsorgslønn.

UNGDOM OG KREFT

I dette kapittel omhandler vi spesielle regler for ungdom. Vi viser for øvrig til kapitler i hele brosjyren som gjelder alle pasienter.

Når en ungdom fyller 18 år er han myndig og får egne trygderettigheter. Foreldre har ikke lenger rett til pleiepenge. Hjelpestønad kan bare ytes etter laveste sats. Fra 18 år har en ikke lenger rett på utvidet utgiftsdekning

til parykk. Ved fylte 20 år går en ut av den offentlige tannhelsetjenesten.

Statens lånekasse for utdanning

Her finner du noen regler som kan være viktige ved sykdom:
www.lanekassen.no
Kassafonen tlf 22 80 19 00.

Hvis du ønsker personlig kontakt med Lånekassen, bør du henvende deg skriftlig eller ved personlig fram møte. Da blir saken din hentet fram. Ved telefonhenvendelse vil du bare få generelle svar.

Dersom du er syk og av den grunn ikke kan følge undervisningen, kan Lånekassen omgjøre lån til stipend i en sykdomsperiode inntil fire måneder og to uker i løpet av et undervisningsår. Ordningen gjelder også sykdom hos egne barn under 10 år. Du får ikke stipend for de første 14 sykedagene.

Lånekassen gir normalt bare støtte i et år utover normert studietid. Hvis du er mer enn ett år forsinket i studieprogresjon fordi du har vært syk, er det likevel mulig å få støtte ut over ett års forsinkelse.

Ungdom som har rett til videregående opplæring kan søke stipend og lån fra Lånekassen. Stipendet er økonomisk behovsprøvd ut fra foreldres inntekt.

Hvis du er ferdig med studiene og

betaler ned på studielån, kan du søke fritak for rente og avdrag under sykdom. Fritaket er avhengig av inntekt.

Universitet og høyskoler

Studier ved universitet og høyskoler er regulert i lov om universiteter og høyskoler.

De fleste studiesteder gir utvidet eksamenstid, tilrettelagte lokaler, hjelpemidler og liknende samt dispensasjoner for oppmeldingstidsfrister ved sykdom. Når du starter på studiet, får du informasjon om hvilke rettigheter og plikter du har som student. Bli du syk, kan du ta kontakt med studietedets administrasjon, studentforening eller tillitsvalgt. Husk legeattest.

Studentsamskipnad

Alle norske statlige høyere utdanningsinstitusjoner og enkelte private, er tilknyttet en studentsamskipnad. Noen studentsamskipnader har egne velferdsordninger som kan være nyttig for studenter som blir syke i løpet av studietiden. Det kan være fastlegetilbud, sosionomtjeneste, refusjon av legeutgifter og liknende. Nærmere informasjon får du ved å ta kontakt med studentsamskipnaden der du studerer.

Sykepenge

Retten til sykepenge forutsetter inntektsgivende arbeid forut for sykdommen. Du må ha vært i arbeid i minst

fire uker umiddelbart før du ble arbeidsufør, og du må ha tjent minst 50 % av G.

Vernepliktige har sykepenge rettigheter etter spesielle regler.

Rehabiliteringspenger

Dersom du er mellom 18 og 26 år, kan du etter 20 ukers sammenhengende sykdom få innvilget rehabiliteringspenger fra folketrygden. Du må søke rehabiliteringspenger fra ditt lokale NAV-kontor. Dersom du er over 26 år må du ha vært sammenhengende syk i ett år for å få rett til rehabiliteringspenger. Ved innføring av arbeidsavklaringspenger (erstatte bl.a rehabiliteringspenger) fjernes 26 års aldersgrense.

Yrkesrettet attføring

Yrkesrettet attføring betyr at du kan få tilbud om opplæring, utdanning, arbeidstrening eller utplassering på en arbeidsplass. Det er et vilkår at evnen til å utføre inntektsgivende arbeid er nedsatt som følge av sykdommen. Muligheten til å velge yrke eller arbeidsplass må være vesentlig innskrenket.

Veiledning om attføring kan du få ved ditt lokale NAV-kontor. Lege og sykehussosionom kan gi råd og veiledning. NAV utarbeider i samarbeid med deg en handlingsplan. Du kan få yrkesveiledning og gjennomgå test hos arbeidspsykolog.

Senter for yrkesmessig attføring kan gi mer utfyllende tilbud til yrkeshemmede som er usikre på egne muligheter på arbeidsmarkedet.

Attføringsstønad skal dekke utgifter til skolebøker, reiseutgifter og liknende i forbindelse med attføringen. Attføringspenger skal sikre inntekt under yrkesrettet attføring, og kan innvilges fra du er 19 år.

Attføring til skolegang for ungdom under 26 år kan bare gis dersom du er i en utdanningssituasjon som avviker vesentlig fra den som gjelder for annen ungdom. Med dette menes at du kommer til å bruke vesentlig lengre tid på utdanningen, at du trenger spesiell tilrettelegging eller at framtidig inntekt er usikker.

Ung og ufør

Du er ung ufør dersom du er født ufør eller minst 50 prosent ufør før fylte 26 år. Som ung ufør kan du ha redusert mulighet til selv å tjene opp tilleggspensjon og du skal derfor være garantert en tilleggspensjon. Tilleggspensjonen blir beregnet etter et poengtall på 3,30.

Skal du få tilleggssytelse som ung ufør må sykdommen/skaden være alvorlig og klart dokumentert. Dersom du har en slik sykdom før du fyller 26 år, men fortsatt er mer enn 50 prosent yrkesaktiv, kan du likevel få garantert tilleggspensjon dersom du søker om

uførepensjon før du fyller 36 år. Dersom du får rehabiliteringspenger eller tidsbegrenset uførestønad er kravet til å få tilleggssytelse som ung ufør strengere enn vilkåret for å få ytelsene.

Det er mulig å søke uføreytelser uten forutgående trygdeytelser dersom sykdommen er svært alvorlig og muligheten for å komme i inntektsgivende arbeid er lite sannsynlig.

Ekstra utgifter ved sykdom

Vi råder deg til å samle på alle kvitteringer for utgifter forbundet med sykdommen. Kvitteringene kommer godt med når du i ettertid skal søke dekning av ulike utgifter. Både ved søknad om grunnstønad fra folketrygden og skattefradrag som følge av store utgifter ved sykdom, må utgiftene dokumenteres eller sannsynliggjøres.

Forsikring

Dersom du ikke har tegnet livsforsikring før du ble syk, vil det ikke være så lett å få det etter å ha hatt en kreftsykdom. Selv om du er ferdigbehandlet og frisk av sykdommen vil det bli vanskelig å tegne forsikring. Selskapene har ulike regler. Kreftsykdommens art vil være avgjørende for hvor mange år det må gå før du får tegnet forsikring. Det kan variere fra 5 – 10 år. Det kan være mulig at du kan få tegnet forsikring tidligere, med unntak for kreftsykdom.

Verneplikt

Det er ingen regel som sier at ungdom som har kreft ikke får avtjene verneplikt. Det gis imidlertid ikke grønt lys før Forsvaret føler seg overbevist om at det er medisinsk forsvarlig.

Alle potensielle rekrutter underkastes en grundig medisinsk vurdering når de innkalles til sesjon. Har du hatt kreft, vil din helsetilstand bli gransket ekstra nøye. Det er risikoen for tilbakefall man er opptatt av. Finner Forsvaret at risikoen for tilbakefall er liten, kan tidligere kreftpasienter avtjene sin verneplikt på linje med andre. Husk at militærlegen er helt avhengig av de legeopplysningene du tar med. Du bør derfor ta kontakt med din behandlende lege eller spesialist. Fyllig medisinsk dokumentasjon vil gjøre det lettere for militærlegen å vurdere din medisinske tilstand.

Vernepliktige som blir syke under militærtjeneste eller siviltjeneste har spesielle rettigheter. Enhver skade og sykdom som er påført eller oppstått i tidsrommet fra du møter til tjeneste til en dimitterer, likestilles med yrkesskade i folketrygdloven. Sykdomsbegrepet er ikke begrenset til de lidelser som godkjennes som yrkessykdom.

Den som er yrkesskadet får bedre trygdedekning enn andre. Vi gir noen eksempler:

- betaler ikke egenandel på legekon-

sultasjon, medisiner, reiseutgifter og liknende

- det er spesielle beregninger for uføreytelse og etterlattepensjon
- yrkesskadedekning fra folketrygden

Forsvaret har egne regler for erstatning ved varig invaliditet. Dersom du i løpet av vernepliktsperioden får konstatert en skade eller sykdom, og denne medfører en varig medisinsk invaliditet, kan du ha rett til standardisert erstatning etter forskrift av 22. juni 2000 nr. 634. Reglene om rett til engangserstatning og reglene om utmåling avhenger av om skaden eller sykdommen er pådratt eller oppstått i tjenesten eller fritiden.

For skade eller sykdom knyttet til tjenesten ytes erstatning ned til to prosent varig medisinsk invaliditet. Maksimal erstatning ved 100 % invaliditet er 15 ganger G. Ved lavere invaliditet reduseres erstatningen forholdsmessig. Når skaden eller sykdommen inntreffer i fritiden, ytes erstatning først ved 15 % invaliditet, og maksimal erstatning er 7,5 ganger G. Krav etter forskriften fremmes for Forsvarsdepartementet, postboks 8126 Dep, 0032 Oslo. Saksbehandlingen initieres ved at skadelidte bes framsette krav om menerstatning etter folketrygdloven for sitt lokale NAV-kontor. Den invaliditetsgrad som NAV fastsetter, legges så til

grunn ved Forsvarets behandling av kravet. Det tar normalt ett år fra skaden eller sykdommen inntreffer til at man kan ta stilling til om den er stabilisert og om den representerer en varig medisinsk invaliditet.

SKOLE – TILPASSET OPPLÆRING

Opplæringsloven omfatter grunnskolen, videregående opplæring, fagopplæring og deler av voksenopplæringen.

Tilpasset undervisningsopplegg

Loven gir barn og unge som har spesielle behov rett til et tilpasset undervisningsopplegg, jf § 1-2.

Er eleven for syk til å møte på skolen, men i stand til å motta undervisning, skal eleven få undervisning hjemme.

Elever som er på sykehus og i stand til å motta undervisning, skal få undervisning på sykehuset. For nærmere opplysninger, kontakt skolekontoret på hjemstedet ditt.

Spesialundervisning

Elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplærings-tilbudet, har rett til spesialundervisning, jf §§ 5-3 og 5-6. Dette gjelder både grunnskole og videregående opplæring. Det er Pedagogisk Psykologisk Tjeneste (PPT) som er ansvarlig for godkjenning av spesialundervisning. PPT blir kontaktet, eleven blir vur-

dert, skolen skal utarbeide en individuell plan og planen skal godkjennes av PPT.

Heldagsprøver og eksamener

Det er opp til den enkelte fylkeskommune å gi retningslinjer for reglene knyttet til eksamensavvikling. Syke og funksjonshemmede elever kan ha krav på tilrettelegging. Tidsrammen kan for eksempel utvides med inntil 2 timer. Eleven kan få eget rom med vakt slik at de kan bevege seg fritt uten å forstyrre medelever. Det kan gis anledning til bruk av data eller å levere kladden hvis de ikke klarer å føre inn. I enkelte tilfeller gis det også anledning til å avlegge en skriftlig eksamen muntlig.

Mulighetene eleven har varierer fra fylke til fylke. Ta kontakt med skolens ledelse i god tid før prøver og eksamener, helst i begynnelsen av skoleåret. Det er viktig med en grundig legeattest og informasjon på et tidlig tidspunkt for å finne best mulig løsninger.

Skoleskyss

Funksjonshemmede og langvarig syke elever kan få dekket skoleskyss. Regelen gjelder også elever som er syke i perioder. PPT og skolekontoret kan gi flere opplysninger.

Kan man klage?

Forvaltningsloven regulerer retten til å klage. Hvis eleven ikke får hjelp

eller man er uenig i de tiltakene som settes i gang, kan eleven selv eller foresatte klage. Skolen plikter å opplyse om klageretten. Klagen skal sendes skolen, skoleetaten eller Statens utdanningskontor.

PASIENTRETTIGHETER

Hensikten med pasientrettighetene er at pasienter og pårørende skal oppleve møtet med helsevesenet som tillitsfullt og preget av respekt og omsorg. Den medisinske behandlingen pasientene tilbys må være forsvarlig. Klagereglene skal sikre tilbakemelding til helsevesenet når noe går galt. Vi omtaler også erstatningsreglene i dette kapitlet.

BARN S RETTIGHETER SOM PÅRØRENDE STYRKES

Helse- og omsorgsdepartementet foreslår endringer i helsepersonelloven for å styrke rettsstillingen til barn av pasienter. Formålet med lovendringene er at barn som pårørende skal oppdages og ivaretas på en bedre og mer systematisk måte enn i dag. Barna og foreldrene skal gis informasjon, veiledning og tas med på råd, og det skal utpekes barneansvarlige i spesialisthelsetjenesten med særskilt ansvar for å følge opp barn. Det tas sikte på at loven trer i kraft 1.1.2010.

PASIENTRETTIGHETSLOVEN

Pasientrettighetslovens formål er å bidra til å sikre befolkningen lik tilgang på helsehjelp av god kvalitet ved å gi pasienter rettigheter overfor helsetjenesten. Bestemmelsene skal bidra til å fremme tillitsforholdet mellom pasient og helsetjeneste og ivareta respekten for den enkelte pasi-

ents liv, integritet og menneskeverd.

Rett til nødvendig helsehjelp § 2-2

Alle har rett til nødvendig helsehjelp både fra kommunehelsetjenesten og spesialisthelsetjenesten.

Alle som har blitt henvist til vurdering på sykehus, har krav på at vurderingen skjer innen 30 virkedager. Ved mistanke om kreft bør vurderingen på sykehus skje raskt, dvs. innen 15 virkedager.

For pasienter som har mest behov for helsehjelp, skal det settes en frist for når de senest skal få behandling. Det er legen i spesialisthelsetjenesten som skal sette denne individuelt vurderte fristen. Det er ikke kapasiteten ved det enkelte sykehus eller helseforetak som avgjør om pasienten har denne rettigheten. Dersom du ikke har fått behandling innen fristens utløp, har du rett til spesialisthelsetjeneste privat eller i utlandet. NAV har opprettet et eget kontor, (NAV Pasientformidling), som skal formidle hvor du kan få hjelp, tlf 815 335 33.

Fornytt vurdering § 2-3

Du har også rett til ny vurdering fra en annen legespesialist enn den som ga den første vurderingen. Det kan være aktuelt å kreve fornytt vurdering dersom du er uenig i det planlagte behandlingsopplegget, eller er usikker på om diagnosen er riktig. Du behøver ikke å begrunne ditt krav

om ny vurdering. Ny henvisning til en legespesialist må gis av fastlege/primærlege. Retten gjelder bare en gang for samme tilstand.

Fritt sykehusvalg § 2-4

Du kan velge hvilket sykehus som skal vurdere din helsetilstand og hvor du vil behandles. Fritt sykehusvalg har imidlertid begrensninger og gir deg ikke rett til å velge behandlingsnivå, for eksempel en mer spesialisert type behandling. Når du velger sykehus utenfor din helseregion, må du dekke egenandel på reise med for tiden kr 400 hver vei. Egenandelen kan ikke føres på egenandelskortet. Du må regne med flere reiser.

Du bør snakke med fastlegen/primærlegen om valg av sykehus.

Uforpliktende og gratis hjelp på telefon:

Fritt sykehusvalg: tlf 800 41 004
www.frittsykehusvalg.no

Pasientansvarlig lege

Det skal være en lege som har ansvaret for deg på sykehuset. Legen er din kontaktperson som skal bidra til å koordinere gjennomføringen av undersøkelser og behandlingstiltak. Du har rett til opplæring i hvordan du kan leve med og begrense omfanget av din sykdom.

Individuell plan

Dersom du som følge av sykdom og

behandling har behov for langvarige tiltak fra ulike hjelpeinstanser har du rett til å få utarbeidet en individuell plan. Retten til individuell plan er en pasientrettighet og en oppgave som er pålagt både spesialisthelsetjenesten, kommunehelsetjenesten og sosialtjenesten.

Planen skal sikre et helhetlig og sammenhengende tilbud. I samarbeid med deg kan det oppnevnes en person som skal samordne hjelpen. Planen skal omfatte både medisinske, praktiske og økonomiske tiltak. Du kan ta kontakt med fastlegen eller rehabiliteringsenheten i kommunen og be om at dere sammen lager en oversikt over de behov du har og hvilke tiltak du trenger fra hjelpeapparatet og hvordan du med egne krefter skal nå de målene du setter deg. Sykehusosionomen vil også kunne bistå deg.

Informasjon og medvirkning

Ved all kontakt med helsetjenesten har du følgende rettigheter:

- Få informasjon om din helsetilstand og om hva behandlingen vil gå ut på. Dette gjelder blant annet opplysninger om mulige behandlingsmetoder, om behandlingens varighet og omfang og om mulige komplikasjoner og bivirkninger. Du kan selv avgjøre hvor mye informasjon du ønsker å motta, på samme måte som du selv avgjør i hvor stor grad du ønsker å medvirke ved den behandlingen du får.

- Bli kjent med diagnosen som stilles.
- Være med i vurderingen av aktuelle behandlingsformer for din sykdom. Det er imidlertid helsepersonellet som er ansvarlig for at behandlingen er forsvarlig.
- Bestemme at andre personer skal kunne være med når du skal undersøkes eller behandles. Du kan også bestemme at andre personer enn helsepersonell som ikke gir behandling, ikke skal få delta.

Taushetsplikt

Helsepersonell har taushetsplikt om din helse, sykdom, behandling og andre personlige opplysninger. Opplysningene kan imidlertid gis til helsepersonell som er med i behandlingen av deg. Nære pårørende kan bare få informasjon hvis du gir tillatelse til det. Du kan selv gi tillatelse til at taushetsplikten skal settes til side.

Journal

Når du er i kontakt med helsevesenet, føres det en journal. Den inneholder opplysninger om diagnose, sykdomsforløp, behandling, informasjon som er gitt og andre forhold som kan være av betydning for den aktuelle behandling eller for en eventuell senere behandling.

Du har rett til innsyn i journalen og alt den inneholder. Ved henvendelse

skal du kunne få kopi av journalen din, eventuelt mot betaling. Du har rett til å få forklart faguttrykk og andre forhold av betydning for å forstå innholdet. Nærmeste pårørende har rett til innsyn i journal etter en pasients død, om ikke særlige grunner taler mot dette.

PASIENTOMBUD

Det finnes pasientombud i hvert fylke. Noen fylker har felles helse- og sosialombud i stedet for pasientombud. Ordningen er lovfestet og tjenestene er gratis. Pasientombudet skal arbeide for å hindre at pasienter blir utsatt for urett og at helsearbeidere ikke forsømmer sine plikter overfor pasientene. Pasientombudet skal bistå pasienter som mener det er begått urett mot dem i forbindelse med innleggelse, behandling og opphold i sykehus og poliklinikker. De kan bistå med å fremme klage- og erstatningssaker.

Adresseliste og mer informasjon om pasientombudene finner du på www.pasientombudet.no eller se i telefonkatalogen.

KLAGE OG ERSTATNING

Dersom du opplever at du ikke har fått rettmessig behandling, informasjon eller oppfølging fra helsevesenet, kan du klage.

Klage på medisinsk behandling

En klage er en tilbakemelding til helsevesenet. Hensikten med klagen er ofte at man ikke ønsker at andre skal oppleve det en selv har måttet gå igjennom. Den som klager skal få svar på sin konkrete henvendelse og om helsetjenesten erkjenner ansvar for det påklagede forhold.

Søkes det derimot om erstatning, er det for å få kompensert et tap. Tapet kan være av økonomisk karakter eller knyttet til tap av livsutfoldelse og at en er kommet i en særlig ugunstig situasjon.

Klage til behandling sinstitusjonen

Den første klagen bør rettes direkte dit skaden er forvoldt, til behandler eller overordnet lege/sykepleier eller ledelse. Dersom du ikke når fram med klagen, kan det klages til Helse-tilsynet i fylket.

Klage til Helsetilsynet i fylket

Helsetilsynet i fylket behandler klager på alle helsetjenester, også private. Helsetilsynet er tilsynsmyndighet for helsevesenet. Det er derfor viktig at tilsynet får tilbakemelding om uheldige forhold i helsetjenesten. Klager som gjelder brudd på helsepersonell- loven skal også rettes til Helsetilsynet i fylket. Helsetilsynet vurderer om saken skal sendes videre til Statens helsetilsyn. Statens helsetilsyn avgjør om det skal reageres, og i tilfelle hvordan mot helsepersonell. Verken

Helsetilsynet i fylket eller Statens helsetilsyn vurderer om det er grunnlag for pasientskadeerstatning. Se avsnittet om Norsk pasientskadeerstatning.

Hvordan skrive klagen

Klagen skal skrives som et brev. Hvis du ønsker, kan du la deg representere av en fullmektig som skriver klagen for deg. Pasientombudet kan for eksempel hjelpe deg.

Sykehussosionom kan i spesielle tilfeller også være behjelpelig. Situasjonen må beskrive nøyaktig: hva som skjedde, når det skjedde, konsekvenser, kontakten med helsevesenet osv. Det er fint om opplysningene dokumenteres, men det er ikke nødvendig å ha dokumentasjon for å fremme en klage.

NORSK PASIENTSKADEERSTATNING (NPE)

er et statlig forvaltningsorgan underlagt Helse- og omsorgsdepartementet. De behandler erstatningskrav gratis. Alle former for medisinsk behandling innebærer en risiko, og av og til går det galt. NPE er opprettet for å behandle erstatningskrav fra pasienter som mener de er påført en skade i helsevesenet. Oppgaven er å finne ut om du som pasient har krav på erstatning eller ikke.

Pasientskadeloven omfatter skader som har skjedd

- i institusjon under spesialist- og/ eller kommunehelsetjenesten
- under ambulansetransport
- av helsepersonell som yter helsehjelp i henhold til offentlig autorisasjon eller lisens, samt av personer som opptrer på vegne av disse.

Det må foreligge et økonomisk tap

For å ha krav på erstatning, må det foreligge et økonomisk tap på minst fem tusen kroner. Dette kan være inntektstap, tap av forsørger eller økte utgifter til for eksempel legebehandling, medisiner eller transport som ikke blir refundert.

Hvis du har fått en varig eller betydelig skade, kan det utbetales mænerstatning selv om du ikke har hatt noe økonomisk tap. Mænerstatning skal kompensere for redusert livskvalitet og livsutfoldelse. Den medisinske invaliditeten som følge av behandlingsskaden må da være på 15 prosent eller mer.

Du kan etter loven ikke kreve erstatning for tort og svie fra NPE.

Skaden må skyldes behandlingssvikt

I utgangspunktet må skaden din skyldes behandlingssvikt. I begrepet behandlingssvikt regnes også svikt ved undersøkelse, diagnostisering og oppfølging. Det kan i noen tilfeller også gis erstatning selv om det ikke foreligger behandlingssvikt. Dette gjelder dersom skaden er spesielt stor

eller uventet.

Saken må ikke være for gammel

Du kan søke om pasientskadeerstatning senest tre år etter at du har forstått at det er behandlingen eller mangel på behandling som har ført til skaden.

Saker som er over 20 år gamle vil uansett være foreldet. Dette gjelder selv om du ikke hadde kunnskap om skaden og den ansvarlige.

Les mer på www.npe.no

Følgende skader kan erstattes etter ordningen

Fysiske skader forårsaket av undersøkelser, behandling, diagnostikk, pleie, infeksjon, informasjonssvikt, svikt ved medisinsk teknisk utstyr og ulykker av annen art som skadevolder svarer for etter alminnelige erstatningsregler. Psykiske skader er med den nye pasientskadeloven inkludert i ordningen.

Begrensinger

Det er en rekke begrensninger i retten til erstatning etter denne ordningen. Noen av begrensningene nevnes her. Skader som er en følge av nødvendig og akseptert risiko ved undersøkelse eller behandling, dekkes ikke.

Erstatning gis ikke ved feildiagnose dersom diagnosen var medisinsk faglig forsvarlig i forhold til den viten man hadde på diagnosetidspunktet.

Hva blir erstattet

Vilkåret for erstatning er at skaden har påført deg et økonomisk tap, for eksempel tap i inntekt, tap i framtidig inntekt, økte utgifter eller tap av forsørger. I enkelte tilfeller kan det gis erstatning selv om du ikke har lidt noe økonomisk tap. Dette kan være tilfelle hvis du er påført en varig og betydelig skade (mænerstatning). Dersom skade oppstått ved somatiske sykehus skyldes grov uaktsomhet, kan det gis erstatning i form av såkalt oppreisning. For skader som har skjedd etter 1.1.2003 og som altså behandles etter pasientskadeloven, kan det ikke lenger gis erstatning i form av oppreisning.

Tap under kr 5 000 gir ikke rett til erstatning fra NPE. Slike krav må tas opp direkte med behandlingsstedet der skaden skjedde.

Hvordan melde erstatningskravet

Erstatningskravet skal meldes på eget skademeldingsskjema. Dette finnes på sykehusene, hos kommunelegen og de kommunale legevakter. Du kan også få det ved direkte henvendelse til NPE eller laste det ned fra hjemmesiden til NPE. Utfylt og undertegnet skjema sendes til NPE. De vil innhente uttalelse, journal og eventuelle tilleggsopplysninger fra behandlingsstedet samt andre relevante opplysninger. Behandling av en sak hos NPE er gratis.

Får erstatningssøker avslag på sitt krav om erstatning, kan vedtaket påklages til Pasientskadenemnda. Klagen sendes i så fall til NPE.

Dersom skaden er voldt av legemiddel, kan den dekkes av legemiddelforsikringen som har egne regler. Krav om erstatning etter legemiddellansvaret i lov om produktansvar behandles også av Norsk pasientskadeerstatning.

Norsk pasientskadeerstatning
Postboks 3, St. Olavs Plass, 0130 Oslo,
www.npe.no, tlf 22 99 45 00.

BILLIGHETSERSTATNING

Billighetserstatning fra staten kan søkes i helt spesielle tilfeller. Erstatningen kan søkes for å dekke et økonomisk eller ikke-økonomisk tap som ikke kan dekkes gjennom andre ordninger som for eksempel trygder, sosial stønad, forsikringer eller erstatninger på rettslig grunnlag.

Billighetserstatning er ikke noe man har krav på. Ordningen tar sikte på å fange opp dem som er kommet spesielt uheldig ut i en eller annen situasjon. Billighetserstatning vil bare kunne tilkjennes dersom helsevesenet kan bebreides for de plager søkeren har, og dersom søkeren er kommet helt spesielt uheldig ut av behandlingssituasjonen i forhold til det som er vanlig i liknende tilfeller. Ordningen administreres av Justis- og

politidepartementet og søknad sendes i form av et brev til Justissekretariatene, Postboks 8027 Dep, 0030 Oslo. www.justissekretariatene.no

SIVILOMBUDSMANNEN

Stortingets ombudsman for forvaltningen (Sivilombudsmannen) undersøker klager fra borgerne om urett og feil som måtte være gjort av offentlig forvaltning. Ombudsmannens arbeidsområde omfatter både statlig, kommunal og fylkeskommunal forvaltning. Postboks 3 Sentrum, 0101 Oslo, tlf 22 82 85 00, grønt nummer: tlf 800 80 039 www.sivilombudsmannen.no

RETTSHJELP

Følgende instanser kan hjelpe deg:

Juridisk hjelp

En jurist kan gi bistand i ulike sakstyper som trygd/pensjon, familiesaker, erstatning for personskade, oppsigelse eller utkastelse av bolig og oppsigelse eller avskjed i arbeidsforhold. Private advokatkontor gir hjelp og bistand.

Her gir vi en oversikt over hvor du kan få gratis rettshjelp.

Advokatvakten

Medlemmer av Den Norske Advokatforening over hele landet kan hjelpe

deg med å avklare om du har et juridisk problem og gi enkle råd om dette. De gir inntil 30 minutters gratis konsultasjon. Har du behov for advokatbistand ut over dette vil du bli henvist videre på vanlige vilkår. Adresser finner du under Advokatforeningen, Råd og Rettshjelp www.jus.no

Studenttiltak

Jussbuss er et rådgivningskontor som består av jusstudenter fra Universitetet i Oslo. Gratis bistand/rådgivning, Arbinsgate 7, 0253 Oslo, tlf 22 84 29 00. www.jussbuss.no

JURK (Juridisk rådgivning for kvinner) er et rettshjelps- og likestillingstiltak som drives av kvinnelige jusstudenter ved Universitetet i Oslo, Arbinsgate 7, 0253 Oslo, tlf 22 84 29 50. www.jurk.no

Jussformidlingen drives av jusstudentene ved Universitetet i Bergen, Sydneshaugen 10, 5007 Bergen, tlf 55 58 96 00. www.jussformidlingen.no

Jusshjelpa i Midt-Norge er et rettshjelpstiltak drevet av jusstudenter i Trondheim, Sverresgt. 12, 7400 Trondheim, tlf 73 51 52 50. www.jusshjelpa.no

Jusshjelpa i Nord-Norge er et rettshjelpstiltak drevet av jusstudenter ved Universitetet i Tromsø, Breivika

senter, 9037 Tromsø, tlf 77 64 45 59. www.jusshjelpa.no

Oslo kommune fri rettshjelp er et offentlig advokatkontor underlagt Oslo kommune. Kontoret har en sosial profil og er et velferdstilbud for svakere stilte personer bosatt i Oslo og Akershus, Postboks 8809 Youngstorget, 0028 Oslo, tlf 23 48 79 00. www.storby.oslo.kommune.no

Fri rettshjelp

Hvis du har behov for fri rettshjelp, kan du henvende deg til en advokat i nærheten av ditt bosted eller sende søknad til fylkesmannen i ditt hjemfylke. Fri rettshjelp omfatter både fritt rettsråd og fri sakførsel. Fritt rettsråd er veiledning og hjelp i juridiske spørsmål utenfor rettergang, for eksempel utferdigelse av søknader og klager og korrespondanse med motparten. Rettsråd omfatter også ren rådgivning fra advokat. Fri sakførsel er rettshjelp i saker som går for domstolene. Det er ingen egenandel, men inntekts- og formuegrense for å få fri rettshjelp. Denne er forholdsvis lav.

Forsikring

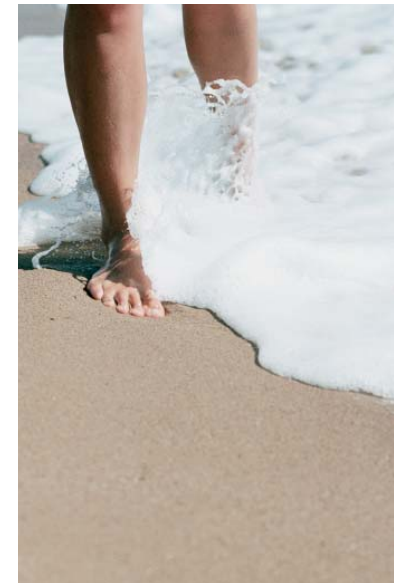
Ofte vil innboforsikring og eventuelt andre forsikringer kunne dekke generell rettshjelp. Mot en egenandel kan forsikringen dekke utgifter til advokatbistand begrenset oppad til et bestemt beløp.

FFOs rettighetssenter

Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon (FFO) er en paraplyorganisasjon for en rekke pasientforeninger. Flere av pasientforeningene tilknyttet Kreftforeningen er medlemmer. Senterets rådgivere er jurister. Rettighetstelefonen: 22 79 90 60 eller 22 79 91 00, e-post: rettighetssenteret@ffo.no Postboks 4568 Nydalen, 0404 Oslo www.ffa.no

Kreftforeningens rettighetstjeneste

Du kan få råd, veiledning og hjelp ved å ringe 800 48 210 eller e-post: rettigheter@kreftforeningen.no (se også side 73).

STIKKORDSREGISTER

	Side		Side		Side		Side
Advokatvakt	62	Drosje	15	Gjeldsofferalliansen	41	Kost og ernæring	17
Aetat	4	Egen bil	14	Gjeldsordningsloven	40	Kost og losji	15
Aktiv sykmelding	6	Egenandel 1	16	Gradert sykmelding	6	Kredittilsynet	41
Akupunktur	32	Egenandel 2	17	Gravferdsstønad	37	Kvalmestillende	18
Alternativ behandling	32	Egenandel, foreldelse	17	Grunnbeløp	3	Laboratorieprøver	16
Arbeid og trygd	4	Egenandel fysioterapi	24	Grunnpensjon	10	Laryngektomert	74
Arbeidsavklaringspenger	9	Egenandel tannbehandling	28	Grunnstønad	19	Ledsager	15
Arbeidslivsenter	7	Egenmelding	5	Habilitering	48	Legater	39
Arbeidsmiljøloven	11	Eksamener	55	Heldagsprøve	55	Legemidler	17
Arbeidsplassstilrettelegging	6	Ekstraavgifter	14	Hjelpemiddelsentralen	22	Livspolise/livsforsikring	43
Attføringsstønad	9	Erstatning	58	Hjelpemidler	21	LO-NHO-ordningene	44
Avførende/stoppende midler	18	Etableringslån (startlån)	45	Hjelpetønad	20	Lymfødeme	23
Avlastning	33	Etableringstilskudd	45	Hjemmearbeidende	10	Lærings- og mestringssenter	13
Bankklagenemnda	41	Etterlatte	36	Hjemmehjelp	33	Lån av sykeutstyr	34
Barn med kreft	47	Etterlattepensjon	36	Hjemmesykepleie	33	Lån til bolig	44
Barn på sykehus	47	Familierådgivningskontor	34	Husbanken	44	Medisinsk utstyr	17
Barnepensjon	37	Fastlege	6	Husholdsutgifter	9	Meldeplikt	9
Barnetillegg, rehabiliteringspenger	8	Ferie i utlandet	30	Hvit resept	39	Militærtjeneste	53
Barnetillegg, uførepensjon	10	Feriepenger	5	Høgskoler	51	Minstepensjon	16
Barnetilsyn	36	FFOs rettighetscenter	63	IA (inkluderende arbeidsliv)	7	Montebello-Senteret	13
Barns besøksreiser	15	Foreldelse, utgifter	17	Individuell plan, barn	49	Munnhuleopererte	26
Begravelsesstøtte	37	Foreldre med kreft	36	Individuell plan, voksne	57	Måltider	48
Behandling i utlandet	31	Foreldre, kreftsyke barn	49	Inkassoklagenemnda	41	NAV	4
Bestilling av transport	15	Foreningen for brystkreftopererte	74	Journalinnsyn	58	NAV utland	31
Betalingsevne	39	Forhøyet hjelpetønad	21	Juridisk hjelp	62	NORILCO	74
Billighetserstatning	61	Forhåndsberedning	10	JURK (juridisk rådgivning for kvinner)	62	Norsk Forening for Benmargs- transplanterte	74
Bilstønad	28	Fornyet vurdering, behandling	56	Jussbuss	62	Norsk Forening for Stomi- og Reservoaropererte	74
Blå resept	17	Forsikring	43	Jussformidlingen (Bergen)	62	Norsk Landsforening for Laryngectomerte	74
Boligendring	44	Forsikringsklagekontoret	44	Jusshjelpa i Midt-Norge	62	Norsk pasientskadeerstatning (NPE)	59
Boliglån	44	Forsinkelse i studiene	51	Jusshjelpa i Nord-Norge	62	Ny sykepengeperiode	6
Boligtilskudd	45	Fri rettshjelp	63	Kjøreopplæring	29	Ny vurdering	56
Bomavgift	30	Fribeløp	9	Klage	58	Næringstilskudd	17
Bostøtte	45	Frikort	17	Klage, forsikring	44	Nødvendig helsehjelp	56
Brokkbind	25	Frivillig gjeldsordning	41	Klage, forvaltningsloven	55	Omsorgslønn	33
Brukerstyrt personlig assistent	33	Fritt sykehusvalg	57	Klage, medisinsk behandling	59		
Brystprotese	24	Frivillighetsentraler	34	Klær	20		
Båretransport	37	Fysioterapi	23	Komplementær behandling	32		
Diaré	25	Gjeld	39				

Oppfølging sykmeldte	Side 6	Second opinion	Side 56	Taleapparat	Side 26
Opphold i utlandet	30	Seksualtekniske hjelpemidler	26	Tannbehandling	27
Oppholdsutgifter	14	Selvangivelsen	42	Tapt arbeidsinntekt	16
Opplæringspenger	50	Selvstendig næringsdrivende	4	Taushetsplikt	58
Opptrening	19	Seriebehandling	16	Tekniske hjelpemidler	21
Ortopediske hjelpemidler	24	Sivilombudsmannen	62	Tidsbegrenset uførestønad	9
Oslo kommunes fri rettshjelp	63	Skatt	41	Tilleggspensjon	10
Overnatting	48	Skattekort	42	Tilpasset opplæring	54
Parkeringstillatelse	30	Skoleelev	54	Tjenestepensjon	10
Parykk	24	Skoleskyss	55	Transporttjeneste for funksjonshemmede (TT)	30
Pasientansvarlig lege	57	Sluttvederlag	44	Trygd	4
Pasientombud	58	Smertelindring	18	Trygghetsalarm	34
Pasientrettigheter	56	Smertestillende	18	Tvungen gjeldsordning	41
Pasientskadeerstatning	59	Sosialhjelp	38	Uføegrad	11
Pensjonsforsikring	43	Sosialtjenesten	38	Uføreytelser	9
Permisjonsreiser	15	Spesialundervisning	54	Ulønnnet omsorgsarbeid	35
Personlig assistent	33	Startlån	45	Undervisning	54
Personlig økonomi	37	Statens legemiddelverk	19	Ung ufør	52
Pleiepenger i livets slutfase	35	Statens lånekasse for utdanning	51	Ungdom med kreft	50
Pleiepenger, barn	49	Stemmeforsterker	26	Ungdomsgruppen	74
Poliklinisk behandling	16	Stomi	25	Universitet	51
Privat økonomi	37	Stoppende/avførende	18	Utbedringslån	44
Proteser	24	Strupeløse	26	Utbedringstilskudd	45
Psykolog	16	Student	51	Utenlandsbehandling	31
Pustevansker	25	Studentsamskipnad	51	Utenlandsopphold	30
Pårørende	35	Støtteforeningen for Kreftsyke		Utlån av hjelpemidler	21
Refinansiering	41	Barn (SKB)	74	Utstyr til skoleelever	22
Refusjon av utgifter til legemidler	17	Støttekontakt	34	Varslingssystemer	34
Refusjon av utgifter til medisinsk utstyr	17	Støttesamtaler	36	Veiledning og råd	38
Rehabilitering	12	Støttestrømper	20	Velferdspermisjon	35
Rehabiliteringspenger	7	Sykehussosionom	34	Vernepliktige	53
Reiseforsikring	30	Sykepengegrunnlag	4	Yrkesrettet attføring	8
Reisetilskudd	6	Sykepenger	4	Økonomisk rådgivning	38
Reiseutgifter	14	Sykeutstyr	34	Økonomisk støtte	39
Reservoaropererte	25	Sykmelding	4		
Rettshjelp	62	Sykmelding av pårørende	35		
Råd og veiledning	38	Særfradrag	42		
		Særtilllegg	10		

KREFTFORENINGEN

Kreftforeningen er en landsdekkende organisasjon for frivillig kreftarbeid i Norge. Foreningen er livssynsneutrale og partipolitisk uavhengig. Virksomheten er basert på innsamlede midler, testamentariske gaver og tippemidler. Flere hundretusen givere og medlemmer samt støttespillere i næringslivet, slutter opp om foreningens arbeid. Denne brede støtten gjør oss til den ledende frivillige organisasjonen i kreftarbeidet i Norge og bidrar til målrettet innsats innenfor forskning, omsorg, forebygging og informasjon.

Foreningen samarbeider for tiden (2009) med tolv pasientforeninger (se side 74) og finansierer det vesentlige av virksomheten til disse foreningene.

HOVEDMÅL:

- bidra til at flere unngår å få kreft
- bidra til at flere overlever
- sikre best mulig livskvalitet for kreftpasienter og deres pårørende

INNSATSOMRÅDER:

- kreftforskning i vid forstand
- helseopplysning
- hjelp til kreftpasienter og pårørende
- talerør til beste for kreftsaken
- internasjonalt arbeid

Hvert år bevilger foreningen rundt 125 millioner kroner til kreftforskning. Til kreftomsorg går det vel 90 millioner. For mer informasjon se www.kreftforeningen.no/
Om Kreftforeningen/Årsrapport.

Kreftforeningen er største bidragsyter til kreftforskning i Norge. Prosjekter ved de største forskningsinstitusjonene og sykehus rundt om i landet er finansiert med midler fra oss.

Den støtten som befolkningen gir til forskning gjennom Kreftforeningen er avgjørende for at Norge skal kunne opprettholde et høyt internasjonalt nivå både innen kreftrelevant grunnforskning og pasientnær, sykdomsrettet kreftforskning. Kreftforeningens støtte er også viktig for at internasjonalt samarbeid og kunnskapsutveksling skal komme norske pasienter til gode.

HVORDAN KAN DU STØTTE KREFTFORENINGENS ARBEID?

Det meste av Kreftforeningens aktiviteter er basert på innsamlede midler og gaver fra privatpersoner og bedrifter. Takket være denne støtten kan Kreftforeningen spille en sentral rolle i kreftforskning, forebygging av kreft, være talerør til beste for kreftsaken og i omsorgen for kreftpasienter og deres pårørende. Bidrag fra alle de som støtter kreftsaken gjør det mulig for oss å være en pådriver i kreftarbeidet og overfor myndighetene. Gjennom å støtte Kreftforeningen kan hver enkelt av oss være med på å gjøre en forskjell – sammen skaper vi håp!

Ønsker du å støtte vårt arbeid? Benytt kontonummer 5005 05 11011 eller les om flere givermuligheter på www.kreftforeningen.no

Du kan også ringe 07877.

KREFTFORENINGENS TILBUD

Vi ønsker å være en pådriver overfor myndigheter og samarbeidspartnere for å sikre krefttrammede best mulig utredning, behandling og livskvalitet. Foreningen bidrar til å avdekke og imøtekomme pasienters og pårørendes behov; enten ved at vi iverksetter egne tiltak eller ved å påpeke hvordan behovene kan imøtekommes i helsevesenet generelt.

OPPLYSNINGSMATERIELL

Vi har utarbeidet aktuelle brosjyrer, faktaark og annet materiell om kreft og forebygging av kreft. For bestilling eller oppdatert oversikt, gå inn på www.kreftforeningen.no (under Om kreft/Brosjyrer) eller kontakt oss på telefon 07877.

WWW.KREFTFORENINGEN.NO

På vår hjemmeside finner du informasjon om kreft og Kreftforeningen. Siden har en kalender som viser kurs, seminarer og andre aktiviteter rundt om i landet. Se www.kreftforeningen.no/tilbud. På hjemmesiden finner du også lenker til andre aktuelle nettstedet i Norge og utlandet.

OVER HELE LANDET

Vi tilbyr støttesamtaler, rådgivning, kurs, grupper og temamøter til pasienter, pårørende og etterlatte. For oversikt, se side 75. Ønsker du å vite mer om tilbudet i nærheten av deg, ikke nøl med å ta kontakt (under Kontakt oss eller Om Kreftforeningen/Kontaktinformasjon) eller se den omtalte kalenderen på www.kreftforeningen.no/tilbud

Du kan også ringe 07877 eller Kreftlinjen 800 48 210 (se mer informasjon på neste side)

RETTIGHETER FOR PASIENTER OG PÅRØRENDE

Brosjyren finnes også elektronisk på våre nettsider der informasjonen oppdateres regelmessig. Se Råd og veiledning/Rettigheter.

LEGATMIDLER

Kreftforeningen administrerer flere legater og gavemidler for kreftpasienter. Du kan få mer informasjon på www.kreftforeningen.no, se Råd og veiledning/Rettigheter eller på telefon 07877.

For kreftammede, pårørende, pasientorganisasjoner,
helsepersonell og andre interesserte

Rettigheter og muligheter

Tilbud for alle

Tilbudet er gratis. Råd og informasjon om rettigheter og muligheter gis av et tverrfaglig team med jurister, sosionomer og sykepleiere med bred erfaring innen:

- › Trygderettigheter
- › Arbeidsrett
- › Forsikring
- › Økonomiske støtteordninger
- › Praktiske hjelpeordninger
- › Pasientrettigheter
- › Pasientskader
- › Klagesaker
- › Testamente, arv og skifte
- › Andre juridiske spørsmål

Ta kontakt

Du kommer i kontakt med oss ved å ringe Kreftlinjen på telefon 800 48 210 eller ved å sende e-post til: rettigheter@kreftforeningen.no

På vår hjemmeside www.kreftforeningen.no finner du utfyllende informasjon under Råd og veiledning.

Post sendes til

Kreftforeningen
Rettigheter
Postboks 4 Sentrum
0101 OSLO

Kreftlinjen

800 48 210

- › SMS til 1980 merket Kreftlinjen
- › eDialog 24 på www.kreftforeningen.no
- › kreftlinjen@kreftforeningen.no
- › FAQ / ofte stilte spørsmål (www.kreftforeningen.no)

Kreftlinjen er åpen for alle og tjenesten er gratis fra fasttelefon. Den er et tilbud til alle som har spørsmål om kreft. Kreftlinjen bemannes av helsepersonell som har taushetsplikt.

Kreftlinjen på engelsk: se www.kreftforeningen.no

Kreftlinjen

Sámegillii

800 48 210

Sámegillii duorastagaid dii. 0900–1500

e-poasta sámegillii dahje dárogillii:
samegillii@kreftforeningen.no
– mii vástidat golmma bargobeavvi siste

FORENINGER SOM KREFTFORENINGEN SAMARBEIDER MED

Kreftforeningen har for tiden (2009) et nært samarbeid med tolv foreninger (se under) som representerer kreft-rammede og deres pårørende. Foreningene driver frivillig landsomfattende likemannsarbeid, medlemsmøter, informasjon, kurs og rekreasjonstilbud og har gjennom årene oppnådd viktige rettigheter som ivaretar pasientgruppens interesser. De har arbeidet for at utgifter til nødvendige hjelpemidler ikke skal være en ekstra belastning for økonomien. De bidrar til større åpenhet om sykdommen og forståelse for pasienters og pårørendes situasjon.

Foreningene er selvstendige organisasjoner og er assosierte medlemmer i Kreftforeningen. De har i 2009 til sammen ca 29 000 medlemmer.

Kreftforeningen samhandler med foreningene for å

- nå flere kreftrammede og pårørende
- stå sterkere i viktige saker

Les mer om foreningene og deres aktiviteter:

- Foreningen for brystkreftopererte (FFB)
tlf 02066, www.ffb.no
- Norsk landsforening for laryngektomerte (NLFL)
tlf 22 20 03 90, www.nlfl.no

- Ungdomsgruppen i Kreftforeningen (UG)
tlf 469 68 033, www.ug.no
- Støtteforeningen for Kreftsyrke Barn (SKB)
tlf 02099, www.kreftsyrke-barn.no
- Norsk Forening for Stomi- og Reservoaropererte (NORILCO)
tlf 02013, www.norilco.no
- Margen – Foreningen for stamcelletransplanterte og leukemipasienter
tlf 22 20 03 90, www.margen.no
- Prostatakreftforeningen (PROFO)
tlf 22 20 03 90, www.prostatakreft.no
- CarciNor
tlf 22 20 03 90, www.carcinor.no
- Lymfekreftforeningen
tlf 22 20 03 90,
www.lymfekreft.no
- Foreningen for gynekologisk kreftrammede (FGK)
tlf 04651,
www.gynkreftforeningen.no
- Lungekreftforeningen
tlf 04615, www.lungekreftforeningen.no
- Hjernesvulstforeningen
tlf 04615, www.hjernesvulst.no

Se også www.kreftforeningen.no
tlf 07877.

KREFTFORENINGENS LANDSDEKKENDE TILBUD

Spørsmål om kreft, rettigheter og muligheter – ring Kreftlinjen 800 48 210
Mer informasjon finner du på side 72 og 73.

Aktuell informasjon på www.kreftforeningen.no/tilbud

TILBUD OVER HELE LANDET

Kreftforeningen tilbyr støttesamtaler, rådgivning, kurs, grupper og temamøter til pasienter, pårørende og etterlatte. Vi har også ulike tilbud til fagpersonell, blant annet kurs, temamøter og undervisning. Disse tilbudene og andre aktiviteter organiseres gjennom våre syv seksjonskontorer. Hvert kontor er utgangspunkt for lokale nettverk og tilstedeværelse over hele landet.

BESØKSADRESSER:

Kreftforeningen, seksjon Nord: Grønnegata 86-88, 9008 TROMSØ

Kreftforeningen, seksjon Midt-Norge:
Prinsens gate 32, 7011 TRONDHEIM

Kreftforeningen, seksjon Vest: Strandgaten 62, 5004 BERGEN

Kreftforeningen, seksjon Sør-vest:
Dronningensgate 2A, 4610 KRISTIANSAND

Kreftforeningen, seksjon Sør-øst: Øvre Langgate 42, 3110 TØNSBERG

Kreftforeningen, seksjon Innlandet: Strandgata 65, 2317 HAMAR

Kreftforeningen, seksjon Stor-Oslo: Tullins gate 2, 0166 OSLO

Adresser pr juni 2009.

Kreftforeningen, telefonnummer 07877
e-post: servicetorget@kreftforeningen.no
faks: 22 86 66 10, www.kreftforeningen.no

ØNSKER DU MER INFORMASJON?

På www.kreftforeningen.no finner du oversikt over aktuelt informasjonsmateriell og brosjyrer, og under Om kreft/Brosjyrer en felles, oppdatert bestillingsliste. All informasjon fra Kreftforeningen er gratis.

SAMMEN SKAPER VI HÅP

Kreftforeningen er en landsdekkende organisasjon for frivillig kreftarbeid i Norge. Foreningen er livssynsnytral og partipolitisk uavhengig. Virksomheten er basert på innsamlede midler, testamentariske gaver og tippemidler. Flere hundretusen givere og medlemmer samt støttespillere i næringslivet, slutter opp om foreningens arbeid. Denne brede støtten gjør oss til den ledende frivillige organisasjon i kreftarbeidet i Norge og bidrar til målrettet innsats innen forskning, omsorg, forebygging og informasjon.

Foreningen jobber for å:

- bidra til at flere unngår å få kreft
- bidra til at flere overlever
- sikre best mulig livskvalitet for kreftpasienter og pårørende
- være talerør til det beste for kreftsaken

Vi finansierer størstedelen av kreftforskningen i Norge, og samarbeider for tiden (2009) med tolv pasientforeninger.

Bli medlem! Sammen skaper vi håp

Gå inn på www.kreftforeningen.no og støtt kreftsaken eller ring oss på 07877.

Takk til våre hovedsamarbeidspartnere

Kreftforeningen

Besøksadresse: Tullins gate 2, 0166 Oslo

Postboks 4 Sentrum, 0101 Oslo

t: 07877 f: 22866610

e-post: servicetorget@kreftforeningen.no

www.kreftforeningen.no

Kreft
foreningen